

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

51 (428), 20–26 грудня 2007

Фото Олександра Литвиненка

Петро АНТОНЕНКО

Нарешті на 80-й день після виборів в українському парламенті завершилися коаліціада, спікеріада і прем'єріада. Такий більш як двомісячний термін для всіляких "...ад" став, на жаль, реалією української політики. І весь цей час тривали спроби, по суті, ревізії виборів, отого самого "перегляду волевиявлення виборців", через який, власне, і відбувся розпуск парламенту і позачергові вибори — вперше в Україні. Тобто, 80 днів спроб зриву утворення коаліції, руйнування щойно утвореної. Коли ми вже навчимося робити висновки?

А ще — тривав "дерібан". Усупереч приказці "Перед смертю не надихаєшся", старокоаліціанти і їхній уряд гребли до останнього дня. Не випадково в короткій промові, з якою виступила кандидат у прем'єри, Юлія Тимошенко аж двічі вжила слово "банда". Надто емоційно? Мало-ймовірно, бо йшлося про грабунок — до останньої хвилини! — підприємств, нафтогазових родовищ і мало не напередодні засідання парламенту зірвану-таки спробу передати атомні станції України (половину енергетики!) в чужі руки, за кордон!

Тож чи варто дивуватися астрономічним сумах, пропонованим на підкуп депутатів? Що вперше в історії України було висловлено недовіру електронній системі голосування "Рада", через яку понад десятиліття приймали сотні, тисячі законів і постанов? І вперше ж було застосовано метод відкритого поіменного голосування. До речі, цілком законний, прийнятий у багатьох державах світу. Кожен депутат голосував особисто, в залі оприлюднюючи своє волевиявлення. Це фіксували відео- і аудіозаписи, заносила у протокол з підрахунком лічильна комісія. Таке ми бачили вперше. Не лише ми, журналісти в парламенті, а й увесь народ. Зате побачили кожного, а не ту ганьбу, коли депутат "голосує" за кількох чужими картками.

Нових запроданців у помаранчевій

УКРАЇНСЬКИЙ ПРОРИВ: ЮЛІЮ ТИМОШЕНКО ОБРАНО ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРОМ

парламентській коаліції не знайшлося. За прем'єра Юлію Тимошенко проголосували всі присутні в залі коаліціанти, хоч напруга досягла апогею: чи не з'явиться в останній момент новий Іуда? "За" — всі 226. Поясню, чому всі. Коаліція на виборах набрала 228 мандатів (БЮТ — 156, НУНС — 72). Депутат Іван Сподаренко (НУНС) був відсутній через хворобу. Зареєструвалося 227. Утримався, тобто не голосував "за", лише Іван Плющ. Але його за кілька днів до цього виключили з фракції НУНС. Хоч він зберіг право реєструватися і голосувати. І залишається депутатом — таке, на жаль, законодавство. Але дві фракції у винятково важливий момент виявилися однастайними, чистими від нових "плющів".

Що відбулося потім у сесійній залі? Потім був знервованим прощальний виступ попереднього прем'єра Януковича (замість п'яти хвилин, за регламентом, спікер Яценюк дозволив йому говорити 14). Цей виступ — суміш похвал своєму уряду, чергових заяв, що дострокові вибори, ініційовані помаранчевими силами, а відтак і зміна уряду — це "конфронтація", "продовження кризи", а не її подолання тощо. А ще — нагадування про розбрат у помаранчевому таборі два роки тому. І дивна суміш побажання успіхів новому уряду в роботі на Україну і водночас просторікувань, що нічого у цього уряду не вийде. Що ж, кожен бажає і "прогнозує" те, чого йому хочеться.

Але варто зазначити, що попередня

коаліція й уряд зробили немало для таких просторікувань і прогнозів. Про "дерібан" у державі уже сказано. Не менше проблем чекає на нову коаліцію й новий уряд на кожному кроці в економіці, в духовній і соціальній сферах. І багато тут залежатиме від співпраці помаранчевої коаліції та уряду з Президентом. Врешті, від того, чи зробили сили Майдану якісь висновки з гірких уроків 2005—2006 років. Гратися з довірою народу вже немає ні часу, ні можливостей.

Тому зараз можна констатувати поки що єдине: український прорив відбувся політично. Тобто вперше в новій історії держави — на парламентському рівні, де ми всі — депутати, виборці, які їх обрали і які стоять за ними, врешті, весь народ — лише вчимося демократії. Але сподіваємося, що від цього політичного прориву почнеться прорив на всіх напрямках. Тобто Україна нарешті ставатиме міцною, заможною державою, з гідним рівнем життя.

***

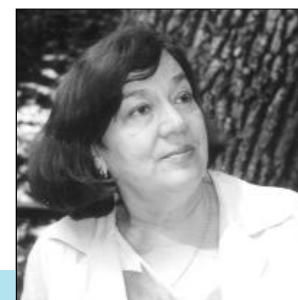
Цього ж дня, у вівторок 18 грудня, Верховна Рада України, окрім обрання нового прем'єра, розглянула ще три пункти порядку денного і методом відкритого поіменного голосування прийняла відповідні постанови: про звільнення Віктора Януковича з посади прем'єр-міністра України, про відставку Кабінету Міністрів України, а також про затвердження нового уряду — Кабінету Міністрів України на чолі з прем'єром Юлією Тимошенко.

ПОКОЛІННЯ СВОБОДИ

3

МІНІАТЮРНІ ОБРАЗКИ МАРІЇ ЛЮДКЕВИЧ

10

"АНТОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО МІФУ"

13

КАНІВ І "ФАРБОТОНІ"

15

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 829 371 грн. 00 коп.

НАРОД ВТРАЧАЄ ДЕРЖАВНЕ РАДІО ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ В.А. ЮЩЕНКУ

Вельмишановний
Вікторе Андрійовичу!

Ми, працівники науки і культури, громадські і державні діячі, добре ознайомлені зі станом справ на Українському радіо, оскільки давно ведемо тут свої авторські програми, висловлюємо глибоку занепокоєність подальшою долею цього без перебільшення стратегічного інформаційного об'єкта нашої країни. Немає сумніву, що Національна радіокомпанія України опинилася під реальною загрозою свого існування через недалекоглядність керівників відповідних урядових установ і відомств. Ні офіційні листи з цього приводу на адресу найвищого керівництва держави, ні публікації в пресі, що рясніють заголовками на кшталт "Українське радіо черговий раз волає: "SOS!", ні парламентські запити жодного разу не знаходили найменшої реакції урядовців на кризові явища НРКУ, бюджет якої, до речі, складає приблизно 5% (?) бюджету Польського радіо!

На початку червня ц. р. у відкритому листі на Вашу адресу, вельмишановний пане Президенте, ми вже інформували Вас про неприпустимий випадок проти УР з боку, як це не дивно, самої держави. Ішлося про необгрунтоване значне скорочення цьогорічних бюджетних коштів на трансляцію програм НРКУ, що сталося після перерозподілу їх на рівні Держкомтелерадіо.

За таких умов, відзначали ми в листі, УР змушене відмовитися від послуг Харківського, Броварського і Львівського радіоцентрів, що поширюють сигнал, зокрема на середніх хвилях, та повністю від Миколаївського центру.

В тому ж листі ми наголошували, що внаслідок такої вимушеної відмови, яка спричинить невикористання середньохвильового ресурсу, з'явиться реальна загроза інформаційній безпеці України, позаяк виникне підстава для перерозподілу частотних присвоєнь на міжнародному рівні, і наша держава втратить цей частотний ресурс та перспективу впровадження в ньому цифрових технологій.

І як у воду дивилися! У ролі своєрідного експропріатора безцінного надбання країни виступила (хто б міг подумати!) Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, яка своїм рішенням позбавила УР ліцензії на низку частотних присвоєнь у цьому самому середньохвильовому діапазоні. Такі дії, без сумніву, виходять за межі здорового глузду. А вже неприпустимо, щоб одна державна установа обмежувала кошти на поширення програм, що спричинило зменшення охоплення радіосигналом території України ледь не на половину, а інша, державна, хоч і позавідомча установа, скориставшись ситуацією тимчасової незадіяності частот, відбирала їх у державного радіо з метою перепродажу комусь іншому, хто платитиме. Мовляв, діємо за законами ринку. Але це вже не ринок, коли, прикриваючись ним, державні структури нехтують національними інтересами і "дерибанять" стратегічні об'єкти своєї держави. Це вже більш ніж тривожний сигнал про безглузді дії на державному рівні! При цьому слід мати на увазі, що позбавлення УР частотних присвоєнь відбувається за умов обвального скорочення обсягів поширення

програм державного радіо у мережі т. зв. проводового мовлення, яке за радянської доби було базовим і заручником якого виявилася НРКУ. Нагадаємо, що загальна кількість радіоточок скоротилася з 16,6 млн у 1991 році до 5,4 млн на початку 2007 року. До того ж, Національна рада видала понад 400 ліцензій на проводове мовлення іншим телерадіоорганізаціям.

Тим часом намагання Національного радіо вийти зі своїми програмами у верхній діапазоні УКХ (FM) практично не дають результату — виставлені на конкурс частоти дістаються комерційним радіостанціям, а проект програм модернізації мереж поширення передач НРКУ, надісланий на погодження Нацради, залишається без розгляду.

Крім того, вилучені в Українського радіо частотні присвоєння передаються іншим радіостанціям, абсолютно байдужим до захисту національних інтересів держави. Так, 50-кіловатний передавач у Петрівцях Одеської області, що ретранслював на частоті 765 кГц Першу програму УР на Одеську область, Придністров'я та частину Молдови, нині перебуває у власності Одеської юридичної академії і поширює передачі "Радіо "Маяк", "Дойче Велле" та "Радіо "Свобода". На відібраній частоті 106,8 МГц у Полтаві транслюється "Взросле радіо".

Наведені приклади — яскраве свідчення того, що один із видів сучасного мовлення — ефірне — стає недоступним для УР. Зокрема, популярна Третя програма УР ("Радіо "Культура") поширюється одним УКХ-передавачем на частоті 72,86 кГц з радіусом дії до

ста кілометрів замість 50-ти передавальних засобів, ліцензійно за нею закріплених. З другого боку, проводове мовлення занедбане Укртелекомом як нерентабельне, приречене на небуття.

Отож перспектива УР невтішна. Уже нині воно нагадає театральне дійство з опущеною завісою. І це при тому, що саме воно, УР, свого часу (за існування проводового мовлення) зробило чи не найбільший внесок у здобуття державної незалежності України, а нині за наповненням програм є унікальним у своєму роді виразником національних інтересів нашої Вітчизни, своєрідним оберегом української культури.

І насамкінець нагадаємо, що на уже згаданого нашого попереднього листа Ви, вельмишановний пане Президенте України, відреагували оперативно. Але Ваше особисте звернення до Прем'єр-міністра України від 11 червня 2007 року, який, у свою чергу, доручив Мінфіну та Держкомтелерадіо поновити трансляцію програм УР у середньохвильовому діапазоні, залишилося лише добрим побажанням. А шкода. Адже напрошується сумний висновок. Молода Українська держава за роки становлення багато чого втратила. Схоже, вона може втратити і свого вірного та надійного речника.

Щоб цього не сталося, вважаємо за необхідне вдруге звернутися до Вас, вельмишановний Вікторе Андрійовичу, з проханням вжити відповідних заходів, щоб припинити деструктивні дії тих, хто має стояти на сторожі державних інтересів.

З повагою

Володимир ЛИТВИН,
Іван ДРАЧ,
Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ,
Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ,
Лесь ТАНЮК

ПРОСВІТЯНИ В ПАРЛАМЕНТІ

Як поєднати просвітницьку роботу з політичною? Як ставляться до української національної ідеї народні обранці? На ці запитання відповідають просвітяни — депутати нового скликання парламенту.

Віктор ТЕРЕН: "ДУЖЕ БАГАТО ДЕПУТАТІВ ДАЛЕКІ ВІД НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ"
Віктор Терен — відомий український письменник, депутат Верховної Ради кількох скликань, представник фракції БЮТ у нинішньому парламенті:

— У багатьох просвітницька робота з політичною не поєднується. Саме тому Україна й досі залишається лише територією, на якій колись жили українці.

І я так скептично буду налаштований, доки до Верховної Ради приходимуть ділки, для яких Україна — просто космополітична територія. Тому тут дуже важко щось робити для утвердження національної ідеї. Великі сподівання покладаю на новий уряд — що там працюватимуть особистості, яким Україна справді не байдужа. Поки що ж ситуація темна й безпросвітна.

— Тож багатьом депутатам марно говорити про національну ідею?

— Більшості депутатського корпусу. Бо люди, які до глибини не розуміють, що таке Україна, є, на превеликий жаль, і в нашій фракції.

Олена БОНДАРЕНКО: "МИ НАВІТЬ ЛЕОНІДА ГРАЧА ЗМУСИЛИ В КОМІТЕТІ ГОВОРИТИ УКРАЇНСЬКОЮ"

Олена Бондаренко — журналістка за фахом (закінчила журфак столичного університету ім. Т. Шевченка), поетеса, політик, свого часу була заступником В. Чорновола на посаді голови Народного руху України. Депутат з фракції БЮТ.

— Поєднувати просвітницьку роботу з політичною в нашому парламенті, на жаль, досить важко, тому що значна частина депутатів — люди, далекі від національних ідей, від прагнення утвердити українську мову як державну.

Чимало моїх колег з фракції БЮТ не є українцями чи росіянами. Скажімо, наш колега, вірменин за національністю, протягом двох місяців вивчив українську мову. Тож абсолютно переконана, що так звані "рускоязычні" депутати, які стверджують, що їм дуже важко вивчити українську, м'яко кажучи, лукавлять. Було б лише бажання. Адже це порушення Конституції, законодавства про мови — коли з трибуни парламенту, на засіданнях комітетів розмовляють іноземною. Це неприпустимо. І тому депутатам, що відстоюють національні цінності й насамперед мову як один із найголовніших чинників держави і самоідентифікації нації, слід над цим працювати.

У минулому скликанні у Комітеті з прав людини представники Блоку Юлії Тимошенко та "Нашої України" наполягли на тому, щоб засідання велися українською. І голова Комітету Леонід Грач увірвав засідання українською.

— А наскільки непросто проводити в парламенті рішення, спрямовані на утвердження української національної ідеї? Скажімо, так і не вдалося прийняти рішення про відзначення ювілею Івана Багряного.

— Так, щодо ювілею Багряного не вдалося. Проте є результати нашої роботи уже в цьому скликанні. Ухвалювали рішення про перелік парламентських комітетів та предмет їхнього відання. І, зокрема, представники Партії регіонів намагалися перенести питання мови з відання Комітету з питань культури та духовності в Комітет з прав людини. А для чого це робили? Відповідь — на поверхні: щоб і далі розвивати тему другої державної мови. Тоді дві фракції нашої коаліції проголосували проти, і мовне питання залишилося у віданні Комітету з питань культури та духовності. Адже найбільш актуальна проблема для нас сьогодні — захист української мови.

— Тож можна сподіватися, що в парламенті вдасться щось зробити для утвердження національної ідеї?

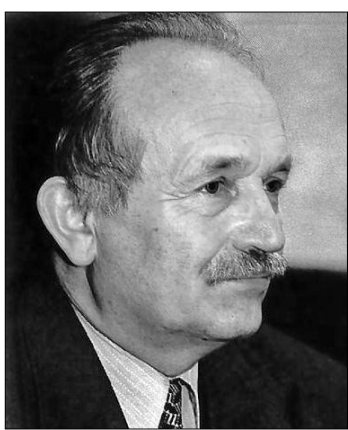
— У коаліції є люди, свідомі свого обов'язку, зокрема і щодо захисту української мови. Про це часто говорить і лідерка нашої політичної сили Юлія Тимошенко.

Спілкувався Петро АНТОНЕНКО

УКРАЇНА — ПОНАД УСЕ

Степан БОЙКО, просвітянин
м. Івано-Франківськ

В Указі Президента України "Про відзначення 70-річчя від дня народження В'ячеслава Чорновола" підкреслюється важлива роль цього визначного політичного і громадського діяча у становленні сучасної української державності, наголошується на необхідності гідно вшанувати пам'ять лідерів українсько-визвольного руху.

24 грудня 2007 р. В'ячеславу Чорноволу виповнилося б 70 років. Громадськість Івано-Франківська вшанує пам'ять видатного політичного діяча, поклавши квіти до пам'ятника В. Чорновола на вулиці його імені та проведе урочистості в муздрамтеатрі ім. І. Франка та багатьох містах і селах нашого краю.

Ще 8 серпня 1965 року В. Чорновіл у селі Шешорах, що на Гуцульщині, вперше прилюдно виголосив гостру антикомуністичну промову під час відкриття пам'ятника Т. Шевченкові. Відтоді В. Чорновіл знайомий у нас як борець за незалежну Україну.

Україні цього лицаря духу подарував Шевченків край зловісного 1937-го, коли іроди з "чорних воронків" забирали всіх тих українців, у кого була власна думка, почуття гідності.

Учительський син, комсомольський активіст — здавалося б, Чорноволові була забезпечена блискуча біографія "правильно-

го" діяча радянських часів. Але гострий розум, бунтівна вдача, волелюбні прадідівські козацькі гени дуже швидко склали ціну тогочасній дійсності. Золотий медаліст, без п'яти хвилин аспірант, блискучий журналіст стає на "ти" зі своєю долею і йде на "ви" з системою.

В'ячеслав Чорновіл видав позачцензурний "Український вісник". З 1979 р. — член Української Гельсінкської групи. З 1992 р. — голова Народного руху України. Його книга "Лихо з розуму" швидко обійшла країни Західної Європи. Разом з Іваном Світличним, Іваном Дзюбою, Василем Стусом, Аллою Горською В'ячеслав Чорновіл формував нову епоху, виборював українську незалежність. Його ім'я переказували пошепки з двору в двір, з душі в душу, з серця в серце у 70-х. Воно зазвучало голосніше у громадах Золочева і Львова й на сторінках київських газет у кінці 80-х. Це ім'я вознеслося народною надією на малих і великих зібраннях на початку 90-х

років. Як боліло, коли люди, що не встигли стати державним народом, знову збивались у натовп і при перших труднощах зрікалися ще вчора обожнюваного провідника. А він став депутатом Верховної Ради України, керував Львівською областю, очолював партію, видавав газету "Час-Тайм" і був надійним опертям для національно-демократичних сил. Вперто, саможертвовно пер скрипучого українського плуга борозна за борозною, бо була весна української державності, тож не можна було гаяти ні хвилини. І знову писав, осмислював, аналізував, був суттю і сілєю української землі.

Звернімось до його останньої роботи "Спроби розколу Руху. Причини. Виконавці. Замовники". Чорновіл болісно шукав відповіді на ці запитання, бо внутрішні суперечності тхось майстерно використав і спрямував у відповідне русло. Хто і чий інтереси скропив кров'ю В'ячеслава Максимовича, досі залишається таємницею. Але як зараз описують прогресивні оглядачі, мотиви вбивства мають кілька аспектів. А замовників варто шукати навіть за межами України. По-перше, Рух стояв на заваді мафіозному зарубіжному капіталу, який хотів купити українську власність. По-друге, Рух як найактивніший, найпослідовніший виразник національної ідеї діяв на всій території України, а це декогда не влаштовувало. По-третє, Чорновіл поставив собі за мету побудувати Української самостійної соборної держави і крок за кроком йшов до неї. І в тому, що Україна постала, є насамперед і його, Чорноволова, частка праці й боротьби. Україна для нього була

найдорожчою. А він для України? Ми ще не скоро осягнемо, кого втратили. Однак один урок з його смерті мусимо винести. Ми щоразу нарікаємо на недолугість наших провідників. Нерідко і справедливо. Але вміння керувати передбачає і вміння підпорядковуватися. Маємо навчатися поважати і берегти своїх лідерів.

Грікі роздуми: на Конавальця — бомба, на Бандеру — куля, на Чорновола — Камаз на Бориспільському шосе. Будьмо мудрим. Будьмо один за одного. Ми не змогли об'єднатися навколо живого Чорновола, тож об'єднаймося хоч навколо його пам'яті. В ім'я себе, в ім'я своїх дітей, в ім'я України. Такий заповіт мудреця і пророка. Він залишиться з нами у бронзі й граніті, вічний і невгамовний, невтомний будитель нації. Його життєпис буде в підручниках історії, бо він — сама історія. Але найвеличнішим пам'ятником йому маємо стати ми, доріши до гордого його заповіту: "Україна — понад усе".

В'ячеслава Чорновола люблять всюди, зокрема й на Прикарпатті. Недавно його іменем назвали центральну вулицю Івано-Франківська, відкрили бронзовий барельєф. Івано-Франківський скульптор Іван Вільшук на чорному мармурі помістив барельєф Чорновола у розірваній цілісності, що символізує Україну, яку так прагнув об'єднати політик, правозахисник.

У будинку "Просвіти" відбулася виставка майстрів художньої вишивки з товариства "Союзу українців", на якій презентовано понад 20 робіт, присвячених В. Чорноволу. Статті, документальні розповіді наших краян про цього сина України було представлено недавно на просвітнянській книжковій виставці.

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин

“Все мені дозволено, але
не все мені на користь. Все
мені належить, але не все
повинно володіти мною”.
З послання апостола Павла
до коринтян

На ці запитання відповідали студенти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, ті, хто зростав в уже незалежній Україні. Їхнє розуміння свободи ґрунтується на знаннях, отриманих у школі, в університеті, з підручників історії та філософії, у спілкуванні зі старшими родичами, вчителями і ровесниками. Вони намагаються аналізувати обставини, в яких їм доводиться жити, аби знайти своє місце в цьому світі.

Для Людмили Приблуди свобода — це насамперед відповідальність. Анна Калиниченко вільного духом українця знайшла у своїй родині. Саме в мистецтві вибору і закладено основу творчості життя, стверджує Зоя Гончарова. Сергієві Сердюку вдалося порівняти досягнення української та німецької демократій. З 1 березня до 1 серпня 2007 року він проходив міжнародну парламентську практику за програмою німецького Бундестагу.

Щороку німецький Бундестаг у співробітництві з берлінськими університетами надає ста молодим людям з 25 країн світу можливість пройти багатомісячну практику в бюро одного з депутатів німецького Бундестагу, ознайомитися з процесами прийняття рішень у німецькій політиці та набути досвіду у сфері парламентської діяльності. Мета програми — підвищення інтересу молоді до демократії, до життя в такому суспільстві.

Ніжинський студент виграв стипендію завдяки знанню німецької мови. У бюро депутата Мартіна Герстера йому доводилося редагувати тексти німецького — виступи депутата на парламентських засіданнях.

За сприяння партій, представлених у найвищому законодавчому органі Німеччини, стипендіати відвідали інші країни Європи: Францію, Бельгію, Австрію. Довелося навчитися і гопака танцювати для того, щоб презентувати Україну.

Я — НЕ СІРА МИШКА...

Поняття свободи для сучасного українця включає в себе два аспекти: свободу культурну і свободу економічну. Коли в суспільстві є свобода думки, преси, спілкування, кожен має можливість розвиватися як особистість. Нездарма один філософ говорив: “Жити — означає розвиватися”. А розвиватися людина зможе лише тоді, коли не відчуватиме тиску над собою і справді почуватиметься вільною. До поняття “свобода” належить і вільне пересування, тобто таке, яке не знає меж. Це мені вдалося пережити, відчувти на власному прикладі під час проходження практики в німецькому Бундестазі. Саме завдяки свободі й праву на вільне пересування багато стипендіатів, а в минулому студентів, працівників фірм за п’ять місяців практики мали змогу відчувти себе вільними. Мабуть, навряд чи коли-небудь вони зможуть стільки подорожувати: поїздки до Голландії, Франції, Австрії, Бельгії, Данії та подорожі Німеччиною запам’ятаються надовго.

ПОКОЛІННЯ СВОБОДИ

Що означає свобода для українця? Чи відчуваєтеся Ви вільною людиною? Чи відрізняється розуміння свободи Ваше і Ваших батьків, учителів? Чи створені в нашій державі умови для вільного вибору?

Сергій Сердюк, Ілона Постемська, Світлана Постріган, Оксана Ящущак, Юлія Дмитрієва з українським прапором біля німецького Бундестагу

Що стосується економічної свободи, то сюди варто віднести існування вільного ринку, який не мав би жодного стосунку до держави та існував самостійно, незалежно від неї, а також виникнення і діяльність приватних підприємств.

Я дуже радий, що живу в цей час. Мене задовольняє мій спосіб життя, те, що я роблю. Не почувуюся “сірою мишкою” в суспільстві, оскільки намагаюся щось змінити і тільки рухатися вперед, не озираючись назад.

Моє майбутнє в моїх руках, і яким воно буде, залежить від мене самого, від моїх бажань і зусиль. Воно буде вільним, забезпеченим, не можу сказати, що простим, але надзвичайно цікавим.

Моє розуміння свободи різко відрізняється від уявлень моїх батьків та вчителів. Наші батьки виростили в інший час, і тому по-іншому бачать вільну людину. На мою думку, їхній світогляд дещо обмежений. Ми знаємо з історії, як влада переслідувала населення за намагання вільно висловитись і діяти. Мабуть, через таку пригніченість владою вони змирилися з тим, що мали, і не сподівалися на краще. Але сьогоднішні зміни засвідчують, що наш народ починає думати інакше. Головне — це бажання і внутрішній ривок.

Мій життєвий успіх я зобразив би у вигляді будівлі з чотирма колонами, кожна з яких — певна складова мого успіху в житті. Найголовнішу роль для мене відіграє гармонія в сім’ї. На друге місце я ставлю здоров’я, яке забезпечує нормальне фізичне і моральне існування. Поряд зі здоров’ям — духовний фактор, тобто усвідомлення свого при-

значення на землі. Професія — одна з вирішальних складових мого життя.

Гадаю, нині в нашій державі ще нема вільного вибору, притаманного іншим європейським державам. Аби щось мати, потрібно прагнути цього. Є багато перешкод, які виникають на шляху вільного вибору.

Мій німецький ровесник, побувавши в Україні, сказав, що тут можуть жити лише великі патріоти. Зазначу, що з моєї місячної стипендії за кошти Бундестагу 450 євро на харчі вистачало 150 євро. Німецькі пенсіонери вважають нормою двічі на рік побувати за кордоном. Бундестаг закликає своїх громадян бути толерантними у ставленні до іммігрантів, які виконують у Німеччині важку і низькооплачувану роботу.

Населення Німеччини має змогу легко пересуватись Європою. Візовий режим дуже простий для поїздок до Франції чи Італії в особистих чи професійних справах. А для того, щоб отримати візу в Україні, потрібно оформити низку документів, витратити багато часу. Після всіх перипетій і близького знайомства з посольством не захочеться їхати за кордон. Здається, дрібниці, але саме з них починається велике. Тому не варто відкладати їх осторонь.

Сергій СЕРДЮК

ДЛЯ МЕНЕ МІЙ ДІДУСЬ — СПРАВДІ ВІЛЬНИЙ ДУХОМ УКРАЇНЕЦЬ

Олександр Васильович Вернидуб живе в Ужгороді. Він переніс дуже тяжкий інсульт. Лікарі говорили: “Місяць-два йому відпу-

щено”. Навіть дружина з цим змирилася, хоч і плакала щодня. Та в дідуся сильний дух і велика жага до життя. Він зміг подолати хворобу. Щодня встає о п’ятій, ходить у гори, виконує вправи з йоги, харчується за власною методикою, радіє кожному дневі й стверджує, що життя людині дає Бог.

У радянські часи дідусь не вірив в ідеї соціалізму і комунізму. Казав, що жити треба по совісті й по правді. Як справжній патріот, він переймається долею України. Болісно реагує на події, які у нас відбуваються. Але не критикує, а розмірковує.

У 77 років Олександр Васильович розуміється на фізиці, математиці, знає англійську, німецьку, іспанську мови, хоча має лише диплом технікуму. Цей чоловік живе за високими законами моралі й залежить тільки від себе.

Анна КАЛИНИЧЕНКО

ЖИТТЄВИЙ УСПІХ — ЦЕ САМОРЕАЛІЗАЦІЯ

Свобода, на мою думку, — досить абстрактне поняття. Для кожного українця вона має свій зміст. Будь-яка людина вкладає в нього те найважливіше, чим керується в житті й чого прагне.

Я не почувуюся вільною людиною, але не вважаю це вадою. У поняття “свобода” вкладаю відповідальність перед кимось або чимось і передусім перед собою. Маю моральний обов’язок перед батьками, державою, майбутньою (нехай ще не створеною) сім’єю. Саме він спонукає до здійснення надій і сподівань.

Минають роки, і ми з тривогою дивимось у майбутнє. Яким

воно буде? Ніхто не гарантує, що для кожного з нас воно буде вільним, забезпеченим, цікавим. Ідеться про щасливе майбутнє, квиток у яке слід купувати ціною повсякденної праці, наполегливості, віри у власні сили.

Пригадую шкільні роки, своїх учителів. Саме вони спонукали розуміти поняття свободи, в основу якого вкладали чесність перед самим собою. Поняття моральності прищеплювали мені й батьки, вчили відповідати за власні вчинки. Тому ці прописні істини, які я отримала від авторитетних для мене людей, передам своїм дітям.

Життєвий успіх — це самореалізація, можливість саморозвитку. До того ж, це поняття включає з одного боку матеріальний аспект, адже досягнувши певного становища в соціумі, людина вважає себе успішною. А з другого боку — це духовний фактор, коли скеровується внутрішній потенціал у сферу духовного зростання як людини. Для мене життєвий успіх полягає у гармонійному співіснуванні обох аспектів. Також це можливість постійного самовдосконалення.

Вважаю, що поняття “держава” і “вибір” нерівноцінні. Вибір є, але можливості обирати нема.

Вільний духом українець — це людина, яка відчуває моральний обов’язок за добробут держави, своїх співвітчизників. Хотілося б згадати Івана Мазепу, який домагався незалежності України від Росії, створював умови для розвитку культури й освіти. Сучасників назвати не можу, бо на першому місці у всіх — власні амбіції. Ніхто не віддасть життя за Батьківщину. Вільні духом українці — це мужні патріоти, отамани й козаки, які відійшли в героїчне минуле.

Людмила ПРИБЛУДА

МИСТЕЦТВО ВИБОРУ

“Карась любить, щоб його смажили в сметані. Це знають усі, крім карася. Його навіть і не запитують не тільки щодо сметани, але й чи любить він смажитися загалом. Така сила загальної думки”. Козьма Прутков, № 95.

А скільки таких “карасів” серед нас, які дозволяють робити вибір за себе!..

Ми живемо в багатоваріантному світі, борсаємося в океані можливостей. Щодня перед нами постає проблема вибору. Щогодини і щохвилини робимо вибір. Наприклад, більшість з нас вмикає телевізор, щоб подивитися новини, хоч є альтернатива — можна прочитати газету. Одягаємося ми тепліше з настанням холоду, вмикаємо світло в темні години доби. Це обумовлений вибір, який часто робимо рефлекторно.

Є й необумовлений вибір, який людина просто не може не помітити. Невибраний варіант тоне в безкінечності нереалізованих можливостей. А як важко часом зробити правильний вибір і не помилитися, не шкодуючи про результат! “Блаженний той, хто не засуджує себе за те, що вибирає”, — стверджує Біблія. Хоч би яким був наш вибір, він дає нам змогу бути собою, зростати, робити висновки. Саме в мистецтві вибору і закладена основа творчості життя.

Творіть своє життя! Будьте гідні вашого вибору.

Зоя ГОНЧАРОВА

Володимир ЯВОРИВСЬКИЙ

Продовження. Початок у ч. 50 за 2007 р.

“Козацька верхівка стала дворянами та урядовцями. Козакам загалом був наданий особливий юридичний статус (вони стали окремим станом), і, що найважливіше, козакам не треба було платити подушну подать і відбудувати трудову повинність чи сплачувати податки грошима. Одне слово, козаки стали важливою військовою силою імперії. За іронією долі, саме тому революціонери вбачали в козаках опору контрреволюції.

Однак Москва й боялася притаманного козакам палкого прагнення незалежності. Участь запорозьких козаків у повстанні селян (гайдамаків) 1768 р. на Правобережній Україні (Коліївщина) стала приводом для розпуску їхнього війська. Вихідцями з донського козацтва було багато керівників широких селянських бунтів: Стенька Разін (1672 р.), Кондратій Булавін (1707–1709 рр.), Омелян Пугачов (1792–1794 рр.). Стосунки між царями і козаками були такими важливими, що коли Микола I призначив першого верховного отамана, він приїхав зі своїм сином до Новочеркаська, столиці донського козацтва, для церемонії представлення. Після Миколи I кожний наступний цар старався здійснити принаймні один офіційний візит на Дон, де існувала найбільша і найдавніша козацька громада. В уяві простих людей козаки також “уособлювали прагнення кращого світу і своєрідної анархістської свободи”.

Козацькі бойові традиції найповніше виявилися під час громадянської війни, що вибухнула після Жовтневої революції 1917 р. Донбас став театром воєнних дій, де, як описано у знаменитому романі Михайла Шолохова про Дон, багато донських козаків боролося на боці білих. Бойові традиції козаків допомогли і червоним (про це йдеться в романі Шолохова та оповіданнях Ісаака Бабеля), проте навіть червоні козаки неохоче підкорялися більшовицькій владі. Про це яскраво свідчить доля героя громадянської війни, офіцера козацької Червоної армії Пилипа Миронова, чиє незалежне мислення викликало підозри в Москві, тож його заарештували і стратили.

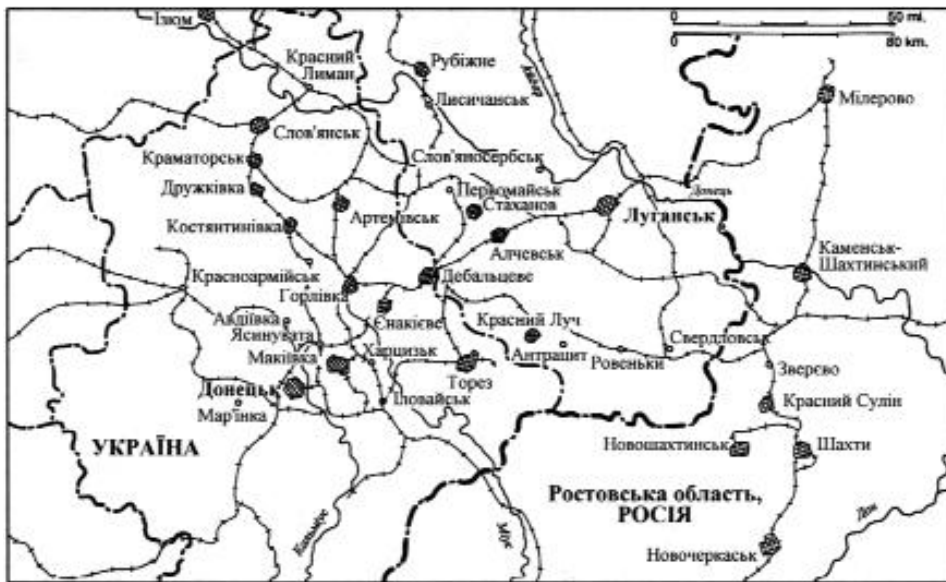
Як і інші прикордонні регіони, російсько-український південь мав тенденції до відокремлення. Він традиційно приваблював старовірів і сектантів, які шукали тут свободи. За словами одного кубанського козацького отамана, росіяни завжди вабив південь. 1919 р. цей отаман звернувся на це увагу командира білої армії Денкіна, який утік на вільний південь із півночі, захопленої більшовиками.

Козацької войовничості або їхньої легендарної сили боялися навіть у 1960-х роках. При першій звістці про знаменитий страйк 1962 р. у Новочеркаську, на краю Донбасу, радянське військово командування Північного Кавказу відреагувало заявою: “взбунтовались казаки”. Гнів народу проти Москви був таким, що люди побити жінку і вирвали їй волосся лише тому, що вона мала прізвище Хрущова, як радянського лідера в Москві.

Навіть на колишній землі запорозьких козаків громадянська війна, здається, оживила їхні бойові традиції у формі широкомасштабної анархістської селянської війни (махновщина), яка захопила Донбас. Упродовж громадянської війни, яка тривала з 1918 до 1921 рр., більшовики закидали українським селянам те, що в них “надзвичайно чітко викристалізувалася індивідуалістична свідомість і міцні анархістські тенденції”. Українські селяни, що не приєдналися ані до радянської влади, ані до білої армії, були не схожі на своїх російських колег. А загалом козацька спадщина становила основу української національної свідомості і, в очах Москви, породжувала сепаратистські прагнення вільної, незалежної України.

Отже, за радянської влади академічні дослідження українського козацтва були дуже обмежені, а “інколи були практично табу”. Всі українські політичні групи, зокрема й молода Українська радянська республіка, використовували козацьку символіку. І коли нещодавно вималювався і став реальним шанс здобути незалежність, козацьке минуле стало “фокусом національного самоототожнення”.

Як показує утворення козацького війська, Дикий степ відіграв важливу роль в іс-

Донбас близько 1950 р. Взято з видання: Shabad Theodore. Geography of the USSR: A Regional Study. Columbia University Press, 1951

жителі вільного степу — некозаки — здавалися Москві непокірними борцями за свободу і незалежність. Справді, їхня репутація зовсім не підбадьорювала центр. Саме тут, у степу, здебільшого під проводом козаків відбулися головні селянські повстання XVII–XVIII ст. У XX ст. історія повторилася, підкріплена новими елементами в містах (робітничим рухом). Для Москви образ вільного степу був більше, ніж просто міфом.

...Навіть за радянського режиму степ загалом, і Донбас зокрема, давав притулок безправним політично, особливо куркулям, у яких конфіскували майно і які рятувалися від колективізації та голоду... Жаж і привабливість Донбасу добре описав письменник Борис Антоненко-Давидович, який приїхав сюди 1929 р. Широко відкриті простори Донбаського степу, поцятковані високими териконами, так відрізнялися від Донбасу його фантазії, що не викликали в ньому жодного почуття, жодної “історичної романтики”, так тісно пов’язаної з Диким степом. Проте йому здалося, що тут зароджується якась нова історія, якась нова особлива романтика. Можливо, тут навіть поставала но-

ДОНБАС ОЧИМА ЛЮДИНИ

торії України й Росії. Багато козаків було спершу втікачами, шукачами свободи. Поет Тимко (Хома) Падюра (1801–1870) співав:

Козак пана не знав звика,
Бо зродився на степах.

Упродовж років до козаків приєднувалися у степу численні селяни, які рятувалися від політичних та економічних утисків на півночі. Наприклад, знаменита опричнина Івана Грозного завдала країні великої руйнації, і багато селян знаходило притулок у степу. Почасті у відповідь на вимогу поміщиків стримати переселення їхніх селян у вільний степ, на південь та в інші регіони, Московська держава в XVI–XVII ст. запровадила кріпацтво.

Степ приваблював також злочинців і переслідуваних політично чи релігійно людей, які шукали собі притулку, тут “вони почувалися як риби у воді”.

Економічний розвиток у степу, особливо у другій половині XIX ст., привабив сюди багато народу з Центральної Росії та України, який шукав вільнішого і кращого життя. Наявність економічних можливостей спонукала до переселення сюди і багатьох євреїв, причому вони заселяли й землі на захід від області Війська Донського, що були в межах зони осілости.

Після розкріпачення 1861 р. зміцніли господарства дрібномаєтного дворянства і куркулів. Справді, селяни, більшість із яких була українці, обробляли значно більші земельні наділи, ніж російські селяни на півночі, і напередодні 1905 р. заборгованість у сплаті вилучу за землю в Донбасі була набагато меншою, ніж, скажімо, в Тулі. Саме тому місцеві українці загалом значно неохоче йшли на роботу в шахти і на заводи.

Так само “вільний” степ не завжди відповідав своїй репутації в політичному аспекті. Наприклад, формально демократич-

З видання “Плакати А. Страхова”. Харків, 1936

не врядування донських козаків у формі кругів і отаманів було значною мірою міфічним, утративши ту маленьку частку реального, що була в ньому до того, як козаки опинилися під владою Москви.

Романтичний образ степу також не був властивий Донбасу. Той, хто приїхав у Донбас, був би розчарований, не знайшовши тут “солодкої гіркоти полину”, яку традиційно пов’язують зі степом. Донбас пахнув пилюкою і димом. Скрізь було “те саме — степ, заводи, шахти, степ”.

Міфологія (і образ) вільного степу вплинули й на політику. Точнісінько, як козаки,

ва Україна. Попри всі утиски радянської влади, Донбас утримував аспект свободи.

Частиною “дикості” степу були міжетнічні конфлікти. У степу перебувало стільки різних етнічних груп, що він став полем битви постійних міжнаціональних воєн. Навіть уже тоді, як Російська імперія завойовувала південь і колонізувала його переважно слов’янським населенням, степ (і Донбас теж) усе ще зберігав багатоетнічний характер”.

Згідно з першим всезагальним переписом 1897 р., “етнічний” склад населення Донбасу (в Бахмутському, Слов’янськом, Маріупольському повітах) був такий (у відсотках): українці — 52,4; росіяни — 28,7; греки — 6,4; німці — 4,3; євреї — 2,9; татари — 2,1; білоруси — 0,8; поляки — 0,4.

“Яким етнічно різним був Донбас, можна побачити на прикладі українського поета Володимира Сосюри (1898–1965), який народився в місті Дебальцеве на Донбасі. Серед своїх предків налічував принаймні шість націй: серби, угорці, євреї, українці, французи і караїми”.

ПРАВДА ПРО СХІДНІ ТЕРЕНИ

Японське ім’я Гіроакі Куромія стає дедалі ближчим для розуміння і допитливих українців, які хочуть знати свою чесну, ніким не спотворену, але й не прилизану історію. Японець Куромія, як і сірієць Халебський, входять не лише в нашу пам’ять, а й у свідомість. Так і мусить бути. Якщо не писали своїх щоденників наші ледачі писарі, то добре, що хоч знайшлися педантичні чужинці. Якщо перебрехали і вифарбували в суцільно червоний колір історію Донбасу ідеологічні шарлатани, то дякуймо диваківатому японцеві, якому зайшло в голову написати правду про свободу і терор у Донбасі, і він зробив це, віддавши Україні десять

Мешканці землянки. Гришине, 1934 р.

Шахтарські землянки.
Шахта ім. Шевченка, Гришине, 1927 р.

З КРАЇНИ СОНЦЯ

років свого життя, вивчивши нашу мову й історію.

Ось що пише мені радіослухач Василь Клевцов із Маріуполя:

“Уважаемый Владимир! Где Вы откопали этого трудолюбивого “япошку”? Я не верю, что такой японец действительно существует, и что он написал эту книгу на украинском языке. Если Вы честно подтвердите это, я быстро выучу украинскую мову і буду говорити українською на зло “кацапам”. Я українець, із донських казаків, но обрусевший. Клевцов — це “молоток” по козацькому. А я — Клевцов. Хотя бы намекните по радио, что такой японец есть в действительности. Всіх благ Вам, шановний депутат”.

Шановний Василю! Натякаю Вам усіма можливими засобами: ось переді мною ця книга, видана у видавництві Соломії Павличко “Основи” 2002 року. Адреса видавництва: Київ-133, бульвар Лихачова, 5. Зверніться до них, і вони Вам поштою надішлють її. Наклад її невеличкий, я намагатимусь перевидати великим накладом, щоб більше українців прочитали її, Василю.

Написати таку книгу я просто не зміг би. По-перше, не володію тим величезним історичним матеріалом, який опанував Гіроакі Куромія, перелопативши скрині архівних документів та історичної літератури. “Свободу і терор у Донбасі” він написав англійською, якою вільно викладає в американському університеті. Переклали рукопис українською Галина Кьорян та В’ячеслав Агеев. На обкладинці — документальна вбивча фотографія: худа виснажена жінка в кирзачах з маленькою дитиною тягне стару тачку, в яку повантажено все їхнє майно. Вони щойно від’їхали від порога рідної хати, з якої їх викинув енкаведист, що стоїть у дверях цієї халупи. Тепер слухаймо самого Куромію:

“У Донбасі говорили багатьма мовами, проте основними були російська й українська. Донські козаки розмовляли “козацькою мовою”, російською з елементами української...”

Деякі менш освічені мешканці Донбасу розмовляли (і певною мірою розмовляють і досі) російсько-українським суржилом. Часто люди в українсько-російських прикордонних регіонах не ототожнювали себе ані з українцями, ані з росіянами, називаючи себе перевертні або перевертыши. Однак міжетнічне співіснування майже немично означає міжетнічні конфлікти. У про-

мисловому Донбасі татари, мусульмани часто були для слов’ян жертвами. У 1902 р. на вугільній шахті Якобенка російські шахтарі, роздратовані чутками, що їхні низькі заробітки пояснюються напливом татарських робітників, вдерлися до їхніх бараків, побили і порізали їх.

Стосунки між росіянами й українцями були інколи напруженими. В сільській місцевості вони жили дуже схожим життям, проте села були або російськими, або українськими і майже не змішувалися. Здається, в містах і робітничих селищах стосунки були ще напруженішими. Російські шахтарі

“постійно ворогували” з місцевими українцями, головним чином через жінок.

У дореволюційному Луганську існувала постійна ворожнеча між його трьома районами — самим містом, де жили російські робітники, лівобережним селом Кам’яний Брід і правобережною Гусинівкою, де жили ремісники (багато з яких були євреями). Вони так ненавиділи одні одних, що було небезпечно перетинати кордон іншого району.

Внаслідок промислового розвитку виникла велика кількість робітничих селищ і колоній. Це були типові селища, що містилися на території певного промислового підприємства, де майже всі були пов’язані з цим підприємством і воно керувало майже всім”.

***

Перепрошу добродія Куромію, що перерву його оповідь. То ось звідки пішла ця страшна і примітивна практика будівництва селищ, прив’язаних до одного заводу, фабрики, шахти чи рудника. Комуністичний режим підхопив цей фактично антилюдський метод і набудував тисячі таких, наспіх, підсю хвилину виробничу потребу, робітничих селищ, які сьогодні постали гігантською проблемою для України. Рудник чи шахта вичерпали свої поклади, і селище чи містечко одразу стає мертвим. У ньому немає більше робочих місць, є смуток і покинутість, вони стоять у промислових регіонах, як смертні привиди. Світ давно відмовився від такого рабського прив’язування населення до одного підприємства.

А тепер говоріть Ви, добродію Куромія.

“Тоді, як і сьогодні, злочинність у Донбасі була високою порівняно з іншими промисловими регіонами. І тоді, і сьогодні широко побувала віра в те, що Донбас приваблює злочинців. У дореволюційні роки в Донбасі повсюди діяли злочинні банди: наприклад, у Юзівці найбільшими були банди Малахова і Сибірякова, які постійно биліся між собою. Народ опоетизовував життя бандитів. Наприклад, у 1920-х роках серед молодих шахтарів були популярні “чис-

то хуліганські пісні”, що містили багато слів зі злочинського жаргону.

Попри все своє насильство, Донбас жив за власними моральними законами. Як писав один дореволюційний мешканець містечка у Східному Донбасі, “їхній [донбаських людей] кодекс моральної поведінки був високий, крадіжок майже не було ані в місті [Каменську], ані в сусідніх шахтарських селищах, хоча на шахти завжди приїздило багато нових людей”.

Один російський інженер писав про донбаських шахтарів: “Здавалося, що в самій своїй сутності ці люди не мали чогось головного, міцного й основного — можливо, селянський господарський побут не дав їм аніякого господарського “виховання”, цього головного, основного кореня селянської психіки; вони вражали елементарним невіглаством — здавалося, що ані релігія, ані побут не залишили в їхніх душах жодного сліду, багато в чому це були зовсім темні і якщо не порожні, то нічим не зачеплені душі, що жили більше інстинктом, аніж розумом”.

1897 р. населення (сучасного українського) Донбасу становило менше 700 000, проте воно зросло до понад двох мільйонів 1920 р. і майже до семи мільйонів 1959 р.

Хоча в шахтарів Донбасу були вияви певного патріотизму, в революційну добу вони виявили очевидну невідданість чи байдужість до національної політики. Інтереси людей Донбасу полягали в захисті їхньої свободи та території, що її гарантувала. Їх не цікавила ані “класова” ідеологія (представлена більшовиками в російських столицях), ані “нація” (представлена українськими націоналістами в Києві). Очевидний брак політичних поглядів у жителів Донбасу спантеличував та дратував і більшовиків, і націоналістів, а їхнє прагнення свободи викликало спалах терору з боку контрреволюціонерів.

Багато спостерігачів зазначало, що в таких місцях, як донбаські шахти, де письменність була мінімальною, а елементів сучасної політики та громадянського суспільства майже не було, розквітали плітки і демагогія. У Гришиному, наприклад, загальний настрій був настільки антибільшовицький, що більшовики не могли відкрито вести політичну діяльність. Над більшовиками, якщо їх упізнавали, чинили самосуд навіть без найменшої на те причини. За словами одного свідка, так було на значній території Донбасу. Антивоєнна кампанія більшовиків була такою непопулярною серед шахтарів та селян, що в Юзівці юрби людей карали більшовиків самосудом. На Донбасі антибільшовицькі сили затаврували більшовиків як німецьких шпигунів, що прагнули поразки Росії й усунення від влади царя. Вони постійно згадували Ленінів “опломбований вагон”. Така демагогія, за словами спостерігачів, “збивала робітника з пантелику, він гнущся і направо, і наліво. В ті дні [березень 1917 рр.], хоч би що йому скажуть, усе правильно і він усім аплодує”. Митинги робітників часто мали “погромний настрій”: “Бий більшовиків!”

Більшовицьких агітаторів зустрічали побоями, їх треба було рятувати від самосуду натовпів, де панували “погромні” настрої. У Юзівці, меншовицькому центрі, як її назвав В. М. Молотов, шахтарі з кирками переслідували своїх товаришів, які були більшовиками, примушуючи багатьох активістів зректися своїх поглядів.

Згодом, у вигнанні, Лев Троцький намагався досягнути цей начебто суперечливий процес пошуків політичної ідентичності на Донбасі: “Чудовим прикладом є присяга, яку на початку липня 1917-го дали 2000 донбаських шахтарів, на колінах, простоволосі, в присутності п’ятитисячного натовпу і з його участю. “Ми присягаємося нашими дітьми, Богом, небом, землею і всім святым, що є для нас на землі, що ми ніколи не віддамо кров’ю здобуту 28 лютого 1917 року свободу, вірячи в есерів та меншовиків, присягаємося ніколи не слухати ленінців, тому що вони, більшовики-ленінці, ведуть своєю агітацією Росію до загибелі, тоді як есери і меншовики разом, в одному союзі, кажуть: земля — народу, земля без викупу... Ми присягаємося йти вперед за цими партіями, не відступаючи навіть перед смертю”. Скерована проти більшовиків клятва гірників вела насправді прямо до більшовицького перевороту”.

Витяг з протоколу трійки Донецького обласного НКВС від 15 листопада 1938 р.

Черепи жертв терору 1937–1938 рр., викапані в Рутченкові. Донецьк, 1989 р.
З фондів Донецького краєзнавчого музею

Далі буде.

А МИ ТУЮ СТРІЛЕЦЬКУЮ СЛАВУ ЗБЕРЕЖЕМО

ВІСТІ З БАТУРИНА І КРУТ

Петро АНТОНЕНКО

Під час недавньої робочої поїздки до Батурина Президент Віктор Ющенко висловив стурбованість повільними темпами від-родження гетьманської столиці й поставив завдання завершити основні реставраційні роботи до листопада наступного року, 300-ї річниці трагічної дати — знищення міста московським військом. Президент і за його дорученням уряд прийняли низку важливих рішень стосовно Батурина. Насамперед Указом глави держави історико-культурному заповіднику “Батурин — гетьманська столиця” надано статус Національного. Окрім того, рішенням Кабінету Міністрів основний історичний об’єкт Батурина — Палац гетьмана Кирила Розумовського передано з обласної комунальної власності у державну. Палац підпорядковано Міністерству культури і туризму України із включенням його до складу Національного заповідника “Батурин — гетьманська столиця”.

Президент також доручив Урядові розглянути питання про надання селищу міського типу Батурина статусу міста. Звичайно, для цього тут повинно бути завершено розпочаті в останні роки значні роботи з газифікації, будівництва, розв’язано чимало інших соціальних питань. Глава держави доручив також Чернігівській обласній державній адміністрації та Міністерству оборони України почати підготовку до створення в Батурині військового ліцею.

Є повідомлення і ще з одного святого для всієї України та світового українства місця — з Крут. Доки триває розслідування за фактом наруги над пам’ятником Героям Крут, з метою недопущення такого варварства на меморіалі встановлено цілодобове відеоспостереження. Можливо, це стримає нових варварів. Хоч, звісно, закон має покарати ворогів нашої державності.

Михайло СОПІВНИК,
керівник інформаційного
центру Секретаріату ВУТ “Просвіта”

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Міжнародна асоціація “Козацтво” та турклуб “Робінзон” провели “круглий стіл”, присвячений Українським Січовим Стрільцям.

У вступному слові в. о. Верховного отамана МА “Козацтво”, генерал-полковник козацтва Михайло Шитий окреслив історичний шлях і спадкоємність українського війська від козацтва, через Січових Стрільців, вояків УПА до сьогоднішніх Збройних сил України.

Враховуючи бажання учасників “круглого столу” (а це члени клубу “Робінзон”, учні шкіл Дніпровського району столиці) дізнатися більше про Українських Січових Стрільців і зокрема про бій у Мотовилівці у грудні 1918 року, готував свій виступ письменник Андрій Мороз. Він підкреслив особливу відданість січовиків українській справі, їхнє лицарське виховання, чемність, чесність і духовність.

Тему історії створення Українських Січових Стрільців розвинув у своєму виступі автор публікації і ведучий “круглого столу” Михайло Сопівник. Опираючись на спогади др. Кирила Трильовського, засновника й організатора товариств “Січ”, “Українські Січові Стрільці”, 13 березня 1913 року — історична дата створення військового товариства “Українські Січові Стрільці”. Українські Січові Стрільці охороняли всі державні установи, зокрема Центральну Раду, брали участь у боях під Крутами, у боях у Києві під час більшовицького повстання на Арсеналі й залізничних майстернях у січні 1918 року, у запеклих боях за Коростень у лютому 1918 р. 10 й 11 дивізії Січових Стрільців воювали у складі Армії УНР, було створено Корпус Січових

Фото Олександра Шепнівського

Стрільців під проводом полковника Євгена Коновальця.

Про героїчні бої Корпусу Січовиків за Українську Народну Республіку багато сказано у спогадах генерала Олександра Удовиченка, начальника Генерального штабу українського війська періоду УНР.

Про бій Українських Січових Стрільців за село Літки з муравйовськими бандами, які рвалися до Києва у січні—лютому 1918 року, розповів просвітянин, генеральний хорунжий МА “Козацтво” Микола Оцун. Пам’ять народна зберігає спогади про той бій і про місце поховання Стрільців-козаків. На місці поховання насипано, за козацьким звичаєм, могили, та більшовицько-комуністична сис-

тема не могла допустити існування такої пам’ятки, і могили розкидали. Однак жителі села відновили її і встановили козацький хрест на місці поховання героїв. За це було покарано засланням на Сибір сільського теслю Степана Оберемка. 1996 року могили відновили знову і встановили хрест, а 2001-го упорядкували місцеві літківські патріоти Володимир Чепур, Василь та Лідія Шусті, Віктор Терещенко, Віктор та Олександр Музиченки, Микола Власенко, Микола Садовий, Олексій Шовкун, Олександр Омельчук.

Слід зберегти й передати козацьку і стрілецьку славу молоді, щоб майбутні захисників Вітчизни виховати національно свідомими нащадками лицарської звитяги.

РІЧНИЦЯ ФАСТІВСЬКОЇ ЗЛУКИ

Олександр ЧЕРНИШЕНКО
Фото автора

Більшість із нас знає про День Соборності, який Україна відзначає 22 січня на честь урочистого підписання договору про об’єднання земель УНР та ЗУНР в одне державне утворення у січні 1919 року в Києві на Софійській площі.

Але, на жаль, не всі в Україні (і навіть у Фастові!) знають про Фастівський договір, який уклали чільники УНР та ЗУНР у нашому місті в ті буремні, неспокійні часи. Саме у Фастові 1 грудня 1918 року представники Української Народної Республіки — Володимир Винниченко, Панас Андрієвський, Федір Швець, Симон Петлюра та Льонгин Цегельський, Дмитро Левицький від Секретаріату Західно-Української Народної Республіки уклали передвступний договір про злуку — об’єднання двох Українських держав у єдину. І зобов’язали втілити цей договір у життя в найкоротші терміни. Ці події у Фастові мали велике історичне значення, адже чи не вперше з часів княжої доби українці, що перебували під владою інших держав, виявили бажання об’єднатися в одне державне утворення і скріпили це бажання письмовим договором.

За радянських часів інформацію замовчували, тільки з настанням Незалежності багатьом фастівцям відкрилися ці важливі історичні факти. З метою увіковічення тих подій 5 грудня 1993 року з ініціативи фастівського депутата Віталія Шевченка на території залізничної станції Фастів за участю тодішніх керівників Народного руху

В’ячеслава Чорновола та Михайла Гориня було відкрито пам’ятну дошку.

2001 року, до 10-річчя Незалежності, на території станції з ініціативи громадського активіста Віктора Бойка, за активної участі Анатолія Корчака та підтримки керівництва Південно-Західної залізниці постав фастівський міський громадський “Музей на колесах”. У реконструйованому залізничному вагоні відтворено антураж тих вікопомних подій, а пам’ятний знак, розташований поруч, розповідає, що саме відбулось на цьому місці в грудні 1918 року.

Отож 1 грудня всі небаждучі зібралися біля “Музею на колесах” і поклали квіти до пам’ятного знаку, вшановуючи вчинок українців з обох берегів Збруча. Дирек-

тор музею на громадських засадах та голова одноіменної громадської організації, що опікується музеєм, Анатолій Корчак розповів фастівцям та гостям — студентам університету “Україна”, що разом із викладачем завітали на цю подію, про історію, сьогодення й проблеми незвичного музею, розповів про історичні архівні матеріали, які експонуються в ньому, а також показав фільм “Фастів — місто соборне”, знятий земляками Віталієм Карпелюком та Василем Портяком.

На імprovізованому мітингу депутати міськради, громадсько-політичні активісти та краєзнавці наголо-

шували на потребі гідно увічнити цю важливу історичну подію і до ювілейної 90-ї річниці підписання договору встановити на цьому місці новий пам’ятний знак за проектом фастівського скульптора Анатолія Древецького та встановити в центрі міста пам’ятник Соборності, а також увічнити цю подію в назвах вулиць міста.

Але щоб задуми здійснилися, потрібне не тільки прагнення небаждучої громадськості, а й допомога органів влади в особі депутатів міста, яким слід, не зволікаючи, звернутись до центральних та обласних органів влади з проханням виділити з центрального та обласного бюджетів кошти для реалізації проектів і закласти в міському бюджеті певну суму для часткового фінансування ювілейних заходів.

Нам, фастівцям, варто славити своє місто, свою історію, пишатися нашою вікопомною минувшиною, яка б надихала і формувала наступні покоління.

Василь АНТОНІВ,
академік, м. Москва

Історія України знає чимало трагедій, але Голодомор 1932—1933 років за вимірами трагізму не має аналогів не тільки в історії України, а й в історії людства. За кілька місяців у межах однієї країни, в мирний час голодом знищено близько 10 мільйонів людей — громадян цієї країни.

Росія визнає факт голоду, але не вважає його геноцидом українського народу, бо ж голод був не тільки в Україні, він лютував і в багатьох регіонах Росії. Проконуністичні сили в Росії й Україні цю страшну трагедію українського народу не вважають штучною і ретельно спланованою, пояснюючи її виникнення випадковим збігом обставин. Але факти свідчать про інше.

Одразу після закінчення громадянської війни й створення СРСР в Україні й на українських етнічних землях було проголошено українізацію. В регіонах компактного проживання українців (Східна Слобожанщина, Кубань, Південне Поволжя, Алтай, Далекий Схід) відкрито українські школи, які Україна в ті нелегкі часи забезпечувала підручниками й учителями (зараз незалежна Українська держава не робить цього, та і в ній панує російська мова). Українці цих регіонів почали видавати українською мовою газети, часописи, друкувати книжки, відкривати українські театри. Так хитро, підступно україножери визначили, де на безкрайніх просторах імперії українці залишилися українцями, де вони зберегли свою національну ідентичність. Саме в цих регіонах за межами України в 1932—1933 роках мільйони людей померли з голоду. Отже, правда, що голод був не тільки в Україні, він був і в Росії, але помирали переважно українці. Без сумніву, ця страшна трагедія була не випадковою, а спланованою і цілеспрямованою. Голодомор 1932—1933 років — одна з найтрагічніших ланок латюга геноциду української нації. Глибока рана на тілі народу не загоїлася, вона досі ятриться і кровоточить.

На теренах широкої смуги розселення українців від Азовського моря, через Кубань до Тихого океану (Зелений клин) роз-

ВІД ГЕНОЦИДУ — ДО ЛІНГВОЦИДУ

В Українському культурному центрі в Москві розгорнуто виставку “Розсекречена пам’ять” до 75-ої річниці Голодомору 1932—1933 років в Україні. На виставці можна ознайомитися з розсекреченими Службою безпеки України документами, які є незаперечним свідченням того, що ця страшна трагедія була завчасно спланована і проведена з неймовірною жорстокістю.

кидані сотні, якщо не тисячі, сіл і містечок із суто українськими назвами. В більшості з них, особливо в Нижньому Поволжі, марно шукати хоч би слідів українців — українських прізвищ, звичаїв, не кажучи вже про самих українців. Назви цих сіл на придорожніх знаках сприймаєш як епітафію на надгробках українців, що освоїли ці землі, зіграли їх своєю працею і жили тут до 1932—1933 років... Скільки їх тоді в муках попрощалось із білим світом? Без сумніву, що не один і не два мільйони, бо ж відомо, що до 1930 року в СРСР проживало до 80 мільйонів українців. Очевидно, що понад 20 мільйонів із них мешкали в межах теперішніх кордонів Росії. Зараз їх у Росії близько чотирьох мільйонів. Куди ж вони поділися? Їх знищили фізично голодоморами, ГУЛАГами, розстрілами та депортаціями, під страхом смерті насильно русифікували.

У східній частині Польщі на етнічних українських землях споконвічно жили українці (Лемківщина, Надсяння, Холмщина, Підляшся). Вони зберегли діалекти української мови, звичаї, молились Богові в ошатних церквах-храмах. Після примусової кривавої депортації 1944—1946 років, спланованої за участю Москви, і не менш жорстокої акції “Вісла” 1947 року в цих місцях замість квітучих, густонаселених сіл залишилися тільки придорожні таблички з назвами українських сіл польською мовою. І тут їх сприймаєш як епітафію.

Відносно чистий генофонд українців зберігався в північно-східних районах Волині й на Поліссі. Та після чорнобильської катастрофи тисячі людей заги-

нули від променевої хвороби. Через 5—6 років після аварії люди (переважно діти й молодь) почали гинути від патології щитоподібної залози, від злоскісних пухлин дихальних шляхів, хвороб крові. Протягом 20 років кількість недужих неухильно зростає. Обсяги цієї катастрофи ще не відомі, як і її наслідки. Як хронічні радіогенні хвороби чекають мешканців цього регіону? Як проявиться тривалий контакт із малими дозами радіації, з радіонуклідами, що потрапляють в організм із повітрям, водою та їжею? Як зміниться генетичний код людини під впливом мутагенної дії радіації? Невідомо, чого нам чекати від природи, але знаємо, що вроджені й спадкові хвороби від впливу радіації — це попереджує.

То що ж спільного між Голодомором, насильницькою депортацією українців з етнічних українських земель, які тепер перебувають у межах Польщі, й чорнобильською катастрофою? Ці трагічні події — ланки в довгому ланцюгу етноциду (геноциду) українського народу.

На превеликий жаль, геноцид українців триває. У незалежній Україні він набуває нових підступних форм. Під прапором України, за підтримки зовнішніх антиукраїнських сил його проводять нащадки комунобольшовизму, внуки й правнуки тих, що 1932—1933 років спланували і провели нечуваній у світі Голодомор і депортації українців. Однією з форм теперішнього геноциду є лінгвоцид — жорстока війна проти української мови. Переважна більшість газет, часописів і книжок виходить російською мовою, мова російської

держави панує на телебаченні. Державні службовці послугують російською мовою. В Україні більше російських шкіл, ніж їх потребують громадяни російської національності. В Україні надмірна кількість російськомовних вищих навчальних закладів. Основною умовою прийняття на посаду викладача вищої школи має бути досконале володіння українською мовою. Добре відомо, що в жодній країні не приймуть на роботу людину, яка не знає мови титульної нації.

Чи має право працювати у вищій школі України викладач, який на запитання, чому він не розмовляє по-українськи, зі злістю відповідає: “Я ненавижу этот язык!” Жодна держава світу не дозволила б такій людині залишитися на посаді викладача, більш того — її видворили б за межі країни.

Основа основ розвитку держави — людина, людська спільнота. Творець матеріальних і духовних багатств — національно свідомо, соціально активна людина. Виховати таких патріотичних, діяльних людей, здатних організувати суспільне життя й розвиток держави, неможливо чужою мовою.

Російська мова — мова великого народу, державна мова Росії. Українці Росії добре володіють російською і послугують нею в повсякденному житті. Що ж заважає росіянам і людям інших національностей, які народилися і живуть в Україні, послугувати українською? В Україні немає ворогів російської мови. Обурення викликає той факт, що недруги України цією мовою користуються як могильною лопатою, щоб закопати нашу рідну мову, а разом із нею — й український народ. Без української мови нема українського народу. Це добре розуміють україножери, і тому вістря лютої ненависті спрямовують проти української мови. Погодившись на дві державні мови, Україна підпише собі смертний вирок.

Отже, і в незалежній Україні триває лінгвоцид українського народу, спрямований у його серце — в українську мову. Аби зберегти Україну, треба зберегти українську мову як єдину державну. Сподіваємось, у нас вистачить на це сили й хисту.

ОД ЖОРСТОКОСТІ СВІТ УРЯТУЄ ДОБРО

Микола ГНАТИШ,
сміт Калинівка
Васильківського р-ну
Київської обл.

Українці завжди були високиморальними людьми, але з плином часу в суспільстві нагромаджується дедалі більше жорстокості. Наш менталітет — доброта і щирість, ніжність і щедрість — змінюється на очач.

Українська нація споконвіку відзначалася доброзичливістю. Українці не торгували людьми на невільницьких ринках, не закріпачували сусідів, не різали казанських татар, не зрівнювали з землею чеченських сіл.

Доброту, милосердя поневолена українська нація розгубила за царизму в московській “тюрмі народів” та на шляху до комуністичного раю, бо радянське суспільство формувалося методом насильства і терору.

З неймовірною легкістю нині грабують і вбивають людей. Продають дітей та людські органи, викидають на голодну смерть домашніх тварин.

Усе це результат морального убогства. У чому ж коріння жорстокості? Держава Московія розвивалася в лоні татаро-монгольського іґа, тож їй передалася азійська жорстокість, а з Москви вона частково занесена на український ґрунт.

Жорстокість походить і від самого вождя пролетаріату. Ленін запровадив червоний терор, організував голод на Україні 1921—1923 років. Усе в ленінському вченні сприяло втіленню в свідомість суспільства ненависті й жорстокості. Мораль і культуру, витворені століттями, комуністична ідеологічна інквізиція знищила, а нової не створила.

У комуністичному “Інтернаціоналі” співають: “Весь мир насилья мы разрушим”, але жадливішого режиму, як ленінсько-сталінський, у світовій історії не було.

У п’ятдесяті роки, читаючи Тургенівське оповідання “Муму”, дівчатка плакали. Плакали учениці, й читаючи поему Т. Г. Шевченка “Катерина”. Діти вміль співпереживати. А вже в 70-ті роки, вивчаючи ці твори, не плакали, а сміялися.

Я намагався знайти причину моральної деградації в середовищі молоді й дійшов висновку, що в сім’ях у 50-ті роки ще жила церковна мораль, яку батьки прищеплювали дітям. А в 70-ті ленінсько-сталінський атеїзм нівелював духовність. Церква зробила дуже багато в сенсі духовного розвитку суспільства. Вона була джерелом культури, дружби, милосердя, взаємодопомоги.

В одному з дворів Києва я спостерігав таку картину. Дівчинка років семи, наступивши ногою на повідок собачки, біла його і в такт ударів приказувала: “А заткнись, заткнись”. У дитячій колясці, яку молодий тато залишив біля магазину, заходилася плачем дитина. “Перестань вить, а то как дам, сразу заглохнешь”, — пригрозив тато синочкові, якому років зо два з половиною.

Народне прислів’я каже: “Що посієш, те й пожнеш”. Жорстокістю можна виховати лише жорстокість.

За кривавого режиму виробилася байдужість до потомства, посилилась жіноча жорстокість. Нещодавно на залізничній платформі “Малютянка” міліція підбрала щойно народжену мертву дитину, а матері й близько не було.

Птахи, звірі старанно вигодовують і доглядають своє потомство. А люди, яким поруйнували душі, безжално чинять із власними дітьми.

Далеко не останню роль у насадженні в свідомість українського суспільства жорстокості й насильства відіграє телебачення. Щодня демонструють передачі про грабінництво, бандитизм, убивства, фільми пропагують культ злочинності. І протягом шістнадцяти років влада України не вжила заходів, щоб зупинити це моральне розбещення.

Держава повинна відстоювати радіо й телебачення і спрямовувати їхню роботу на подолання важкого спаду комуністичного минулого, на відродження морального здоров’я нації та ліквідацію зла.

Сім’я і школа повинні виховувати людяність, співчуття до людини, тварини, рослини. Од насильства й жорстокості світ урятує добро.

УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ — СВОЮ ГРАФІКУ

Проект “Графіка української мови” заснував у жовтні 2001 р. член Національної спілки художників, заслужений діяч мистецтв України, професор Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Василь Якович ЧЕБАНІК. Проект схвалила Вчена Рада НАОМА, його експонували на п’яти виставках.

Василь ЧЕБАНІК,
художник-графік,
м. Київ

Мета проекту — створення Зримого Образу Української Мови — кириличної абетки на основі історично існуючої “рутенської абетки”. Упродовж 300 років українська мова зображується російською абеткою — “гражданским шрифтом” Петра І, за визначенням московського спеціаліста зі шрифтів Ю. Гордона, “нічого спільного не має з фундаментальною кирилицею”.

Кирилиця створена на базі грецької і функціонально досконаліша за своїх попередниць — володіє ідеальною властивістю: “Як пишемо, так і читаємо”.

Реформа Петра І дала російській мові свою

графіку, перекресливши кирилицю і, звісно, зовсім не передбачаючи існування української мови. Мова, яка втратила свою абетку (засіб візуального зображення), тільки звучить і приречена на існування у звуковій формі. Хто бачив українську мову? Хто з іноземних туристів, перебуваючи в Україні й сприймаючи візуальну інформацію в газетах, журналах, рекламі, на чільних дошках установ, скаже, що він не на території Росії, бо все це супроводжується російською мовою на вулицях, установах і навіть у Верховній Раді?

Настав час робити реальні кроки для збереження української мови — повернути їй власну абетку, матеріалізувати її. Перше завдання — дати українській мові ком-

п’ютерну абетку — це єдиний демократичний шлях, який дасть змогу народові самому визначити своє ставлення до цієї проблеми.

Відроджена кирилична українська абетка допоможе сформувати українську ідею, дасть змогу школярам ідентифікувати себе як громадян держави, на теренах якої до них жили їхні предки, побачити у своїх букварях абетку, подібну до тієї, якою писали їхні пращури (“Зборник Святослава”, “Слово о полку Ігоревім”, “Повість минулих літ”). У душах малих громадян України проросте зерно реального патріотизму, і вони краще розумітимуть, що таке Батьківщина. Отже, треба допомогти українській мові матеріалізуватися — у видимі, приваб-

ливі, самодостатні й дієві форми.

Проект “Графіка української мови” покликаний показати, що українська мова жива і має бу-

ти видимою в книжках, у пресі, на вулицях.

Абетка — невід’ємний державний символ суверенності України поруч із гербом.

“Моральний подвиг художника в тому, що ніщо не змогло зруйнувати його шани до української культури, мови, звичаїв”.

Валентина ШПАК,
член Національної спілки
журналістів України,
м. Кременець

У Кременці, що на Тернопільщині, працює районне відділення Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

Повітова “Просвіта”, організована у місті ще 1920 року, мала на меті “збудити в українському народі громадські почуття, добру науку та розумовий розвиток” і розгорнула активну освітню, бібліотечну, видавничу, театрално-музичну діяльність у місті та селах.

Керує роботою Кременецької “Просвіти” палкий патріот, великий ентузіаст Лілія Адамівна Следзінська. Вона — організатор роботи серед людей старшого покоління та з “Молодою Просвітою”. Велика просвітянська бібліотека, зустрічі, музейні кутки, вечорниці, Шевченківські дні, видавнича діяльність та презентація книжок, догляд за могилами патріотів, участь у конференціях, святах — таке поле діяльності Кременецької “Просвіти”.

Цьогоріч виповнилося 80 років від народження українського графіка, художника, іконописця Ростислава Глуква.

У Кременці, місті, де пройшли його дитячі роки, вшанували відомого мистця.

Ювілейні урочистості ініціювала та організувала Лілія Следзінська за участю своячки художника Галини Швидків та гуманітарно-педагогічного інституту.

Відбулася наукова конференція “Він присвятив себе мистецтву”, відкрито ювілейну дошку на приміщенні колишньої школи, де вчився художник, відслужили панахиду на його могилі.

В урочистостях узяли участь науковці: Дмитро Степовик, доктор мистецтвознавства, доктор філософських та богословських наук (м. Київ), Роман Яців, кандидат мистецтвознавства (м. Львів), Тетяна Прокопович, кандидат мистецтвознавства (м. Рівне), Володимир Рожко, історик-архівіст, дійсний член Інституту Дослідів Волині у Вінніпезі (Канада), його представник в Україні, почесний професор Волинського державного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк) та інші. Учасниками ювілейних урочистостей були родичі Ростислава Глуква Орест Яворський та Ірина Степанок (м. Київ), Ніна Масловська, однокласниця художника (м. Кременець). Бажаними гостями кременчан стали донька художника Світлана Клавдія з чоловіком та донечкою, які прибули на запрошення голови Кременецької “Просвіти”.

Ростислав Глуква написав книгу споминів Меморabilia. Світлана ініціювала переклад українською. Марія Яців, викладачка кафедри англійської мови Українського католицького університету (м. Львів) зробила переклад, і книжка побачила світ у львівському видавництві “Афіша” 2003 року.

Сам автор у Меморabilia писав: “Окрім мистецьких здобутків, у моєму житті було ще одне досягнення — наша дочка Світлана. З перших днів у нас були стосунки взаємної довіри і поваги. Я завжди ставився до неї як до особи, навіть у дитинстві, і вона інстинктивно відповідала мені тим же... Вона була інтелегентною дитиною, старанною і витривалою, без труднощів здобула середню освіту і закінчила Единбурзький університет.

Щосуботи всі десять років я водив її в дитинстві до української школи у Лондоні”. Художник займався вихованням своєї доньки — українським та мистецьким. “Завдяки батькові я полюбила мистецтво, він скрізь мене брав із собою, показував,

розповідав, і я полюбила те, що він, обрала художній фах”, — сказала пані Світлана. Вона з сім’єю мешкає у Флоренції, працює художником-реставратором.

“Оригінал Меморabilia написаний англійською мовою, — пише у вступному слові до українського видання Марта Єнкала. — Імовірно, Меморabilia призначена не лише Світлані, а цілому поколінню українського населення у діаспорі. І тим, можливо, Меморabilia ціна: вона описує деталі життя, побуту, а пізніше — переживань та важких випробувань Глуква та його сім’ї. Люди українського походження, народжені в діаспорі (а також молоде покоління, яке підростає в Україні), може, і не зовсім розуміють, яким “нормальним” було життя в невеликому місті в передвоєнній Україні, не знають, як люди жили, працювали, розважалися”.

Ростислав Глуква відзначався глибокими національними переконаннями, зумів в умовах еміграції прищепити доньці національну свідомість, навчив її вільно розмовляти та писати українською. Рідною мовою батька Світла-

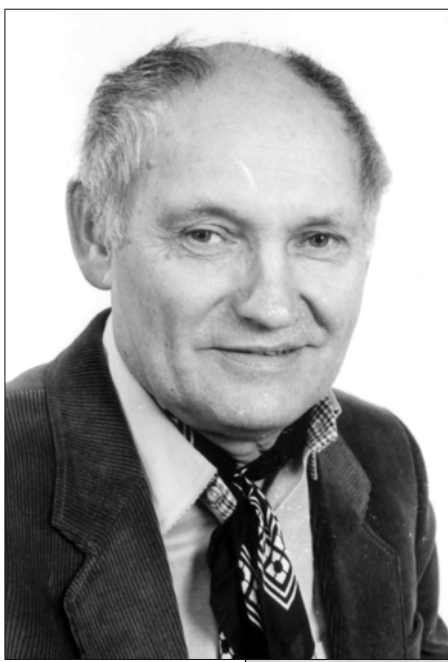
Найбільший вплив на формування малюго Ростика мав його батько Олександр Глуква (1902—1979). Він був родом зі Смиги, працював у Кременецькому ліцеї бухгалтером.

У своїх споминах Ростислав так писав про батька: “...Він був ясніючим маяком мого життя. За недовгий період зумів вселити в мене всі ідеали, які були дорогі йому, навчив мене бути людиною, яка знає, хто вона і чого хоче, і робити без вагання вибір, коли того вимагали обставини. Ми розлучилися назавжди, коли мені було тринадцять років, та все ж більше не залишилося нічого суттєвого, чого я ще мав би навчитися і що якось змінило б моє формування.

Батько виховав мене як українського патріота, яким сам був усе життя. Він постійно вчився. Книжки і лекції з університетів прибували щоденно, і весь свій вільний час він проводив навчаючись.

Годинами він говорив зі мною про українську літературу та історію, запалюючи в мені любов до всього, що наша земля дала нам...”

Олександр Глуква любив музику і грав на багатьох інструментах. Найбільшою його пристрастю була бандура. Мав гар-

ВІН ПРИСВЯТИВ СЕБЕ МИСТЕЦТВУ

Внучка й донька Р. Глуква на відкритті меморіальної дошки на його честь

на Глуква виступала цьогоріч на ювілейних урочистостях, спілкувалася з кременчанам та гостями.

Через багато років син Кременецької землі повертається зі славою і визнанням до рідного міста.

Ростислав Глуква народився 8 травня 1927 року і перші 13 років життя провів в історичному та культурному центрі Волині Кременці, у батьківському будинку, що й нині стоїть на вулиці Шумській біля підніжжя Замкової гори.

Дід з маминою боку — російський землевласник Олексій Петров, мав маєтки в Україні й Литві, а бабуся — зросійщена українка. Дідусь помер ще до народження Ростислава, а бабуся виховувала його, виокремлюючи своєю любов’ю серед інших онуків.

ний голос, любив співати народні пісні, думи. Ця любов до музики передалася синові. Він ще в дитинстві навчився грати на скрипці. Світлана Глуква, розповідаючи про батька, вказувала, що у його житті було дві музи — художнє мистецтво і музика.

Аналізуючи художню спадщину Р. Глуква, кандидат мистецтвознавства Роман Яців відзначав: “...Музика інтегрувалася у саму матерію його твору... На структурно-образному рівні музика вринає другим планом у загальне духовно-інтонаційне ладі багатьох його творів”.

За часів Польщі Олександр Глуква вів активну громадську та просвітницьку діяльність. Це не подобалося владі, його перевели до Кракова, однак і там він продовжував українську справу. 1939 року О. Глуква заарештували поляки і катували у в’язниці в Корці. Йому загрожувала смерть, але початок Другої світової війни дав можливість вийти на волю. Хоч і не надовго. 1940 року його заарештували більшовики і вивезли до Сибіру.

Дуже любив Ростислав маму — Надію з родини Савицьких, яка цілковито присвятила себе сім’ї та вихованню дітей.

Після арешту Олександра Глуква його дружину з двома дітьми вивезли до Казахстану як сім’ю “ворога народу”.

Ростислав Глуква згадує Кременець, його вулички, мальовничі околиці, умови життя і праці людей, відвідування церкви, Почаївської лаври, сімейні традиції, прогулянки, поїздки сім’ї на відпочинок. Він виїхав із міста тринадцятилітнім, але враження дитинства залишилися яскравими і чіткими, немов споглядав усе зовсім недавно.

До спогадів дитинства він повертався у своїй художній творчості все життя.

Не вдалося Р. Глукву приїхати за життя в Україну, яку любив синівською любов’ю, але він заповів поховати його в рідній землі. Донька Світлана привезла прах батька в урні до Кременця, і його останки знайшли вічний спочинок на Туницькому цвинтарі біля могили батька, поряд із друзями, знайомими, земляками.

У Казахстані сім’я О. Глуква, як і сім’ї інших “ворогів народу”, змушена була тяжко працювати, жити в голоді й холоді. Єдиним шансом вижити в “радянському раю” для Ростислава було оголосити себе поляком, і він висловив бажання вступити до польської армії під британським командуванням. У спеціальному загоні він дістався Ірану, далі — пересильного табору в Габанії, переїхав через Трансйорданію і прибув до Палестини, де залишався до 1947 року. Побував на екскурсії в Єрусалимі, відвідав біблійні місця, замки хрестоносців, залишки церков, відвідав Святе місто перед Великоднем 1943 року, був на Великодніх службах, зустрівся із священником-українцем та православними українцями, відчув, що він на світі не один, у нього були друзі за вірою, земляки.

Ростислав Глуква побував у Єгипті, а далі разом з іншими через Середземне море, Гібралтар, Біскайську затоку прибув до Англії.

У Лондоні Ростислав звернувся до Союзу українців, зустрівся з земляками. На початку 60-х став британським підданим.

Він навчався у Гамерсмітській школі декоративного і прикладного мистецтва, яка мала широку програму фахової освіти. Вільний час присвячував музиці, театру, кіно і поезії — всьому, що формувало багатий духовний світ. Молодий художник мандрував парками й околицями Лондона, знав усі церкви і галереї, а збірки Британського музею вивчив до деталей, особливі зали мистецтва Єгипту, Сирії, Греції. Невдовзі все це знайшло втілення у його художній творчості.

Він був старанним студентом, охоче студіював мистецтво, спеціалізувався на прикладній графіці.

Через три роки навчання Ростислав Глуква став комерційним художником.

Він включився в діяльність Секції українських мистців при Українському католицькому університеті в Лондоні, пізніше очолив її.

Понад 20 літ працював у галузі книжкової графіки. Чимало книжок вийшло у світ, прикрашених його оригінальними обкла-

Марія з дитиною

динками та цікавими ілюстраціями. Найвище фахівці ставлять англомовне видання “Тисячоліття християнської культури в Україні”, яке вийшло у Лондоні до знаменної дати хрещення Русі.

Р. Глукко був справжнім мистцем, зокрема, малоформатних творів. У видавничому каталозі знаходимо величезну спадщину нашого краяннина: це марки із зображенням історичних гербів міст Волині, блок марок “Церкви на Волині”, марки, присвячені 400-літтю Острозької Біблії, блок марок під назвою “Одяг Волині і Волинського Полісся. Початок ХХ століття”.

Ростислав Глукко знайшов себе як мистець і в поштівках великого і малого формату. Він активно працював як вільний графічний дизайнер та художник, експе-

риментував, застосовуючи різноманітні матеріали — акрил, олійні фарби, акварелі, темперу. Він використовував широкий спектр засобів пластичного вираження, що відображало “прагнення батька зрозуміти всіх і все довкола себе, зацікавленість повністю осягнути різні методи, техніки і стилі, випробувавши їх”, — вважає донька художника.

Картини “Акрополь”, “Гондола”, “Венеція”, “Венеціанська лагуна”, “Соняшник”, “Грецьке село”, “Сардинська мати” побудовані на натурних враженнях та імпровізації з формою, кольором, площиною. Одна з найвитонченіших портретних праць художника — “Світлана”, образ доньки.

Ростислав Глукко завжди залишався українцем, захоплювався історією, легендами, мистецтвом українського народу, що й знайшло відображення у його художній творчості: “Козак на жовтому коні”, “Козака несуть”, “У неділеньку рано”, “Гамалія”, “Алегорія війни”, “Козак Мамай”, “Маруся Чурай”, “Мазепа”, “Гетьман”, “Похорон Пантелеймона Куліша” та інші картини.

Він захоплювався візантійським мистецтвом, притаманним українському живопису та культурі, коли християнство з Візантії набуло поширення у Київській Русі. Окрім того, художник вивчав візантійське мистецтво в Єрусалимі. Це спонукало його писати ікони. Дмитро Степовик, доктор мистецтвознавства, доктор філософії та богословських наук, відзначав: “50-річним він несподівано вдав до малювання домашніх ікон, які бачив ще в дитинстві в Кременці... У 70-х роках ХХ ст. він став іконописцем з особливою манерою. ...Він наслідував візантійські та українські ікони, намагався йти за старими майстрами. На виставках його ікони привертають до себе погляд поціновувачів...” Це “Спаситель”, “Ісус”, “Матір Божа”, “Марія”, “Святий Павло”, “Борис і Гліб”, “Святий Микола”, “Ангел Золоте Волосся” та інші. Його ікони експонували у Детройті, Манчестері, Бредфорді, неодноразово у Лондоні, на Світовій виставці українських мистців у Канаді та інших містах. За кордоном захоплювалися картинами та іконами художника.

— Його палітру не спалило сонце далеких, терном встелених доріг. Ростислав Глукко творив у період, коли рідна земля переживала духовну кризу, масове винищення всього святого і національного, — відзначила вкладач Юлія Янчук, яка досліджує творчість земляка. — Моральний подвиг художника в тому, що ніщо не змогло зруйнувати його шани до української культури, мови, звичаїв. Він залишався національно свідомою людиною, творцем, який збагатив українське мистецтво безцінними надбаннями з волинської тематики.

На могилі Олександра і Ростислава Глуквів

ІМ'Я, ГІДНЕ ВДЯЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Микола ГЛАМАЗДА

Є люди, які можуть жертвовно служити обраній справі. Вони не рахуються ні з чим, віддаючись їй до кінця. Це святе покликання, доля.

Саме таким був Данило Щербаківський. Народився він 130 років тому, 17 грудня 1877-го, в селі Шпичинці на Київщині (тепер Житомирської обл.) у сім'ї священика. Мати хлопчика померла, коли йому не виповнилося і восьми років. Виховував Данила і його старшого брата Вадима батько. Отець Михайло, людина високоосвічена, патріотично налаштована, приятелював із членами Старої київської громади, брав участь у релігійному і громадському житті. Він запалив у серцях своїх синів невгасиму любов до рідної землі, глибокий інтерес до української історії, літератури, народних звичаїв, обрядів.

Данило і Вадим Щербаківські присвятили життя вітчизняній культурі. Вадим із 1922-го жив в еміграції, майже 11 років працював в університетах Праги, Мюнхена. Автор численних наукових публікацій з української історії, мистецтва. Помер у Лондоні 1957 року.

Дивовижно широка сфера діяльності Данила Щербаківського: історія, археологія, етнографія, мистецтвознавство, музейна справа, освіта, педагогіка. У кожній з них він зробив так багато, що це відчутно досі.

Хоч, починаючи з середини 30-х, на півстоліття його ім'я було вилучено з контексту вітчизняної культури, та здійснене Данилом Щербаківським не може зникнути безслідно.

Ще у юнацькі роки, навчаючись у Київському університеті імені Св. Володимира, він, улюблений учень професора Володимира Антоновича, захопився пошуком і зібранням цінних із погляду історичного та мистецького змісту й форми рідкісних речей, старожитностей. За своє недовге життя зібрав, класифікував і науково опрацював близько 30 тисяч експонатів.

З 1910 р. до кінця життя він очолював історичний та етнографічний відділ Київського художньо-промислового і наукового музею, був членом кількох комісій Української академії наук.

Значною мірою саме на основі його колекцій створено і функціонують Національний музей історії України, Національний художній музей, Музей українського народного декоративного мистецтва. Відділ “Старий Київ” можна вважати предтечею Музею історії Києва. Експонати, які він зібрав, представлено також у Національному музеї Т. Г. Шевченка, інших державних музеях.

Колекції стародруків і рукописних книг, гравюр, портретів, виробів декоративного вжиткового мистецтва, археологічних знахідок, предметів старовинного побуту Д. Щербаківський зібрав у численних експедиціях, коли “виходив — пішо і кінно, об'їздив поїздом і пароплавом буквально всю Україну”, — згадував його старший колега Федір

Ернст. Чимало експонатів купував на власні гроші, часто відмовляючи собі в одезі й навіть їжі.

Велика заслуга Данила Щербаківського в тому, що він урятував від неминучої загибелі (іноді вихоплюючи з полум'я) сотні унікальних речей, перебуваючи на фронтах Першої світової війни, в роки революції та громадянської війни, під час антирелігійних кампаній.

“Сум і жах бере від думки, скільки ще має загинути пам’яток історії в такому багатому на минуле краї, як Україна”, — з болем у серці казав Данило Михайлович.

Ученого ще за життя називали найавторитетнішим знавцем українського мистецтва, народного побуту, етнології, фольклору, староукраїнської мови і літератури, музики, театру, співу.

Д. Щербаківський, на жаль, написав і опублікував небагато з того, що так ґрунтовно знав, і що за сприятливих обставин міг би зробити. На заваді ставала постійна завантаженість невідкладною щоденною роботою, виняткова вимогливість до себе (доскіпливо перевіряв кожний факт, потрібний для наукової праці). Його життя рано обірвалося. Він устиг написати лише наукові дослідження “Козак Мамай”, “Оправи книжок у київських золотарів XVII—XVIII ст.”, “Символіка в українському мистецтві”, “Український портрет”, “Український килим” тощо.

Плідна творча діяльність Д. Щербаківського багатьом не подобалася. Зазнавши безпідставних звинувачень керівництва музею, співробітників, доносів у ДПУ, зацькований за принциповість, чесність у роботі й поглядах, він у хвилину відчаю вчинив самогубство. Смерть Данила Щербаківського вразила культурну громадськість Києва, України. Спочатку офіційно було словесно співчуття з приводу трагедії, але згодом влада, “з'ясувавши”, по-своєму зреагувала на смерть ученого. Небідничка звинуватили в тому, що він протиставив себе колективу, народу, збочив у науці на манівці українського буржуазного націоналізму. Тривалий час його ім'я забороняли навіть згадувати.

Поховано Д. Щербаківського на території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, недалеко від входу до головної дзвіниці.

Тільки в роки Незалежності України відновлено історичну справедливість щодо пам'яті Данила Михайловича Щербаківського. Тепер намагаються належно оцінити його внесок в українську культуру. Свідчення цього — публікації у наукових виданнях, періодиці. Ім'я Щербаківського знаходимо в енциклопедіях, культурологічних довідниках, воно звучить на наукових конференціях, симпозіумах.

До 130-річчя від дня народження Данила Щербаківського в Музеї книги і друкарства України відкрито книжково-ілюстративну виставку, на якій представлено авторські публікації, а також матеріали про його життя і діяльність.

Данило Щербаківський

І ПЕРЕТВОРЮЮСЯ НА ЖІНКУ-СОНЯШНИКА...

Марія ЛЮДКЕВИЧ,
м. Львів

СВІТЛО БІЛИХ БЕРІЗ

Ріка Прут... Білі берези в березі аж сліплять очі, клаптики білого снігу на пробудженій сонцем землі. І ми, зграйка дівчат, тут у недільний день теж як тоненькі берізки.

Свято дівочтва, очікування дива, любовної зустрічі й чогось потаємного, яке лишається тільки в думках, хоч крутиться на язичці, але якщо скажеш про це вголос подругам, — усе пропаде. Отож не ходиш, а літаєш між білими березами, білими клаптиками снігу і синім небом, що своєю синявою випікає очі. Не знаю чому, але світло тих беріз приходить до мене знезацька через кілька десятиків років і тішить моє втомлене серце несподіваною радістю. І в пам'яті зринають чийсь віршовані рядочки:

*Береза біла, береза біла,
а листячко зелене.
Тихо шуміла, тихо шуміла,
шептала щось до мене.*

ПСАЛМИ І НЕЗАБУТНЯ ЗУСТРІЧ

Ми в натовпі людей на львівській вулиці Володимира Великого, якою їде “папоавтомобіль”. Папа Римський махає нам на знак вітання і водночас благословляє.

Згадую цю хвилину умиротворення, смирення, і серце стискається від печалі і любові до Божого світу, а на віях тремтять сльози. Бо це доторк до божественного і величного, яке нам, простим смертним, тяжко збагнути.

Папа Кароль Войтила в молодості писав поезії. Порухи його душі прагнули краси слова, ритму, метафори... Він досяг вершини духовності.

Два тижні перед приїздом папи до Львова я лікувалась у Східниці й написала поетичні псалми “Не запізнюйся, Господи”. Писала так, ніби мені хтось диктував за спиною. Дякую тобі, дороге натхнення!

ЗАМОВЛЯННЯ ЗМІЙ Розповідь знайомого

У нас у селі був такий випадок: хлоп косив сіно, і його вжалила в ногу змія. У район до докторів їхати далеко, а нога нараз розпухла, як колода. Що робити?

Завезла його родина до Івана, швагра мого приятеля, що вмів замовляти від укусів змій. Хто вірив,

хто ні, але як біда, то треба рятуватися.

Іван щось над ногою пошептав, дав напитися потерпілому води і сказав їхати додому пообідати і далі йти косити. А й справді, поки ті люди приїхали до хати, нога стухла, і косар після обіду знову став до роботи.

Різні легенди по селі про Івана ходили. А раз, то чиста правда, зимою то було при гостині, хтось сказав: “Іване, а чи зможеш змію викликати ниньки, оце зараз?” — “А чому ні, на трошки зможу”, — відповів той.

Він відійшов убик, щось пошептав... і здивовані гості побачили голу змію, яка показалася з-під снігу і зникла.

Іван уже помер, але нікому з родини не передав свого незвичайного дару — мати владу над зміями, бути їхнім чаклуном і рятувати людей від біди. Може, ніхто не мав такого, як він, призначення або цей магічний зв'язок мав обіrvatися.

ТРЕБА СЕБЕ ПОЛЮБИТИ

Лікарі люблять повторювати хворим: “Полюбіть себе, і станете здорові”.

Як псується настрій, коли глянеш у дзеркало — і себе не впізнаєш. Нібито інша сумна особа дивиться на тебе звідти, бо в неї багато що болить, серце кров'ю обливається, погода гидка, в торішню спідницю не влазить, а про потаємне годі й казати.

А коли несподівано, взявши себе в руки, заварюєш трави, підставляєш лице сонцю, вслухаєшся в себе, аж поки вулкан тривоги перестане клекотати, тоді глянеш у дзеркало — і здивуєшся: очі блищать, шкіра ніби оксамитова, а серце жар-птиця лоскоче рожевою пір'їнкою... Радість вилітає з куточків вуст, очікування чогось доброго таїться в очах.

Тепер я знаю, що означає фраза: треба себе полюбити.

ЯК ДІТИ БУЛИ МАЛЕНЬКІ

Старі люди викликають у мене повагу і жалість. До нас у палату кардіологічного відділення привезли бабцю, якій було вже за вісімдесят. Вона мала добру пам'ять, розповідала різні цікаві історії зі свого життя, казала, що тепер часто буває в лікарні: серце болить від пержитого, тривог і віку.

Можна з певністю сказати, що у Марії Людкевич склалося багате творче життя. Успішно дебютувала 1981 року збіркою “Теплі гнізда”. Відтоді письменниця видала 15 книжок для дорослих і дітей. Марія Людкевич — лауреат літературної премії “Благовіст” за збірку інтимної лірики “Коротке літо в раю”, премії імені Маркіяна Шашкевича за збірку духовної лірики “Благослови, Маріє”. 2001 року письменниця стала лауреатом премії імені Лесі Українки за книжку віршів для дітей “Домовик без черевик”. Читачам “Слова Просвіти” представляємо іншу грань творчості пані Марії — мініатюрні образки, які захоплюють сюжетною композицією, і водночас поетичні. Лірика в прозі... Власне, у стилі Марії Людкевич...

Якось у неї піднявся тиск до критичного рівня. Впавши у відчай, бабця попросила мене, показуючи рукою на живіт: “Як помру, отут є долари, в кишені панталонів. Сховала, щоб онук не проциндрив. То на похорони, подбайте про мене”.

Заспокоюю стареньку, як можу, прошу про всяк випадок написати на папері, що лежить на лікарняній тумбочці, телефони близьких людей. Аби було для заспокоєння душі.

Коли криза минула, бабця прийшла до тям. Ми розговорились. І я запитала її, коли вона була найщасливіша.

— Коли були діти маленькі. Молода мати — найбільше щастя на землі, — відповідає тихим голосом стара жінка і ніжно всміхається спогадам. — Тулиш дитятко до серця, цілуєш, гойдаєш його на руках, захищаєш від недобрих очей, бо це твій найбільший скарб життя, малесенький ангелик.

Позгадувавши, бабця повернулася до стіни і більше за цілий вечір не промовила ані слова.

ПОРУЧ

Собаки люблять калік і немічних, бо вони співчувають один одному навзаєм. Особливо це помітно в лікарнях, коли хворі сердечно симпатизують собакам і діляться з ними шматком хліба.

Коли ж приїжджають до лікарні відновлювального лікування хворі більше відпочити від домашніх турбот, аніж полікуватися, першими це відчувають чотириногі. Собаки тоді сиротіють, бо про них ніхто не піклується. Вони самотньо бігають стежками, виглядають біля їдальні когось, щоб обрати собі на деякий час компаньйона. Тоді можна провжджати його на процедури, чекати біля сходів, ходити за ним на прогулянки в ліс і тулитися до ніг.

Рекси, Кузі, Бровки... Як їх тільки люб'язно не називають, бо вони захисники цього хворого люду, що шутильгає, спираючись на милиці, з надією піти звідси на своїх двох, випроставши спину і розпустивши вітрила надій.

Сторожові собаки лікарні, навіть уже підсліпуваті й глухі, не стають прохачами, бо це їм не личить. Їм більше до вподоби вислів “Бідний, але гордий”.

Отак і живуть поруч ті, хто розуміє і співчуває один одному.

ОДНОГО РАЗУ, або Справжній смак життя

Вітер стихився, насунулася хмара і пішов дощ. Я слухаю його монотонне крапотіння і сумую, бо час невблаганний, він щомиті наближає нас до кінцевої зупинки на землі.

Але я не хочу про це нічого знати, бо люблю весняний дощ, який навіває суперечливі думки.

Під дощову музику впадаю у напівсон. І тоді бачу операційну, а до неї, наче до центру спасіння, на каталках везуть сотні хворих, які потребують допомоги.

Хто швидше? Кому пощастить? Хто виживе? І всі прагнуть одного: дістатися туди, де продовжують життя, де рятують, дають надію. Людина тоді почувається залежно від усього, що її оточує, бо вона тримається за життя, як за сонячний промінь любові.

Який чудовий день, якщо не мучить біль, не гризуть душу дикі сумніви, не роздирають серце сум'ятні почуття! Більше б таких щасливих днів! І нехай собі йдуть сумні дощі чи немилосердно пече сонце — усе має свій сенс.

Та знаю напевне, що не відчувши сильного болю і не поставши одного разу над прірвою, не знати меш і не відчуватимеш справжнього смаку життя, бо приходить він із відчуттям гострої небезпеки і втрачає, тоді, коли починає цінувати кожну прожиту мить...

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ

Клаптики білого снігу, смуги чорноти, розбита грязюка слідами підшов і коліс. Пташки хотіли б повидзьобувати сніг, щоб змінити навколишній пейзаж. Пташки — небесні душі — зависають між небом і землею на сонних гілочках і співають щось своє, пташине.

А мені зовсім не хочеться співати, а слухати, як хтось співає, заважає невизначеність настрою, сіре обрамлення людського існування, коли треба самій собі щось вигадувати, аби вижити чи просто існувати.

Тож вигадую сонце, бо воно теж не хоче вилазити на світ Божий із-за набундючених хмар.

Купую крєп-жоржет жовтого кольору із розквітлим соняхами, обгортаюся ним, як кокон, — і перетворююся на жінку-соняшника, яка заглядає у велике дзеркало і чекає дива.

Але нічого не відбувається. І я ховаю яскраву тканину в шафу, щоб не муляла очі своєю сліпучою красою.

Знаю, що мушу навчитися жити й тоді, коли немає сонця й надій, коли під ногами сірість і буденність, а довкола — нудьга й пустка, і, як сказав би поет, “коли душа загублена у просторі і часі”.

КОЛИ ЗАЦВІТАЄ МУШКАТЕЛЬКА

Коли червоним цвітом зацвітає невибаглива мушкателька, у хаті затишно і спокійно. Ніхто не збирається навіть хворіти, не те що вмирати.

Усе, як завше, по-домашньому тепло і звично.

За фіранкою червоніє у вазонку звичайна сільська квітка. Її забували підливати, не мали часу нею ди-

уватися, казати їй ніжні пестливі слова, а вона виживає і вибухає радістю, і тішить нас яскраво-червоним цвітом і приємним ароматом.

...На веранді, припавши листками до скла і мліючи від літньої спеки, дивляться на подвір'я сестри-мушкательки у різних горщикках, глиняних і пластмасових. Їм тут цікаво, бо вони всіх бачать і ними всі зачаровуються. І навіть джмелі з саду прилітають і пролазять у шпарини-петлі фіранки, а потім від цвіту і запаху втрачають голови — і приджмелено гудуть над чарівними мушкательками.

Це своєрідна сільська тиша і спокій, коли час тече повільно й мудро, не лякаючи несподіванками і катастрофами, поганими передчуттями чи віщими снами. Час, який живе за законами сонця.

— О Боже! Який нині довгий примсний ранок! — гукає через пліт сусідка до матері, набираючи у відро воду з криниці.

...Ідуть з паші дорогою корови і втомлено дзвонять мідними дзвіночками. Кожна заходить у свої ворота, йде до хліва, щоб відпочити і сховатись від пекучого сонця і набридлих гедзів.

А час пильно полудня тягнеться так довго-довго, що не знаєш, де себе подіти, аж поки не звечоріє. Тоді прохолода впаде на скошені трави, зійде перша зірка. А сонце золотим кружечком зачепиться за високі дерева у нашому буковому лісі за селом, посвітить ще трохи звідти на Землю і зникне, сховається за обрій.

Отоді вже й почнеться справжній вечір, наповнений таємницями і ворожбою, страхами і такою красою, що аж серце зупиняється в грудях, бо такий гарний навколо білий світ.

Я сідаю на веранді і разом із сестрами-мушкательками довго слухаю натхненну мелодію літнього вечора, яку хтось невідомий награв на мандоліні. І від цього зачарування починаю тихенько наспівувати:

*А в нашому городі
Зацвіла мушкателька.
Питається козак в дівчини:
Чому така сумненька?*

Пісня бринить у повітрі срібно-го вечора. Луна забирає її ніжну протяжність і зникає внизу на нашому городі, де сонно хлопотить річка.

Тиша п'є прохолодну воду, а потім сизими клубками туману котиться долинами, людськими барвистими пахучими латками городів.

Вийду за хату і дивлюся в далечинь. Нічого не видно, тільки де-неде на другому боці ріки зблискують срібні бані сільської церкви, ніби крила Божого птаха, що застигли в польоті між небом і землею.

Благословенні миті, які не забуваються ніколи.

“Бо хоч і минуше все на цім світі, але який же він прекрасний, і яке щастя побути з ним ще якусь мить”.

ЗЕМЛЯКИ

Любов ПОНОМАРЕНКО,
письменниця, Полтавська область
Фото автора

ЇВЗІ ІВАНІВНІ СІРІЙ – 105-й РІК

Сидить бабуся Ївга на осонні й думає про весну. Коли зеленіють луки і вигін, і дерева, що маківками сягають обрію. Тривожно скрикують гуси, десть за хатами і городами вирує велике життя.

Коли орють грядки, картопля пускає паростки, в баночках і мисочках проростає насіння. Кожна травинка й билінка святкує народження. А скільки вона пересадила за свої роки! Ось уже й сто чотири минуло. Її тонкі маленькі руки пам'ятають корінці, бульбочки, зернята. Запах стиглої ріллі. Пам'ятають паростки й листочки, які вона перебирала пучками. Весну вона любить найбільше.

Ївга Іванівна розповідає, як на півгороду в неї колись бував квітник.

— Народилася 1902-го, на Різдво. Мати вмерла, як мені два роки було. Батько взяв мачуху Саньку.

Отже, за новим стилем вона народилася б 1903-го. Тож узимку Ївзі Сірій виповнилося 104 роки. Минуле вона пам'ятає в деталях, розповідає, немов малює словом.

У батька були воли, коні, корова, чотири десятини землі. Мачуха привела з собою двох синів. Тож у господарстві потрібні були жіночі руки. Ївгу не пустили до школи, а змушували прости.

— Мені те полотно не потрібне було. У скрині лежали 20 кусків материного, а там 25 аршин. Батько все попродав, а полотна не брав.

Материн запас згодився пізніше, коли дівчина вийшла заміж.

— У мене був хлопець, але він чомусь записався з іншою. І на другий день, коли той одружився, Сірій заслав до мене сватів.

Зайшли в хату Іван з двоюрідним братом. Стоять біля порога, а Іван і каже:

— Дядьку, вгадайте, чого ми прийшли?
— Скажете, — відповідала бабуся.
— Оддайте нам Ївгу за господиню.

Сили вечеряти. Дівчина подумала: Іван молодий, але дуже роботязкий, хазяйновитий. Вийду за нього заміж.

Після весілля на санях серед зими 1926 року переїхала в хутір Сірій, що був за кілька кілометрів від Ісківець. У новій сім'ї — п'ять десятин землі. У хаті свекор та дві дочки, а свекрухи немає. Стала Ївга господинею. Жили бідно, але мирно, не ображав її ніхто — свекор за рідну дитину прийняв. По-

лотно, яке дісталось від матері, пішло на одяг великій родині.

1930—1932-го почалася колективізація. Хутір Сірій відмовився записуватися в колгосп, і хуторян вирішили оштрафувати. Ївга перенесла до батька в Ісківці одяг, хатне начиння. А тут батька вигнали з колгоспу. Все, що було в його домі, забрали й розпродали.

У подружжя Сірих народилося семеро дітей. Четверо з них померло маленькими. Ще один син залишив цей світ у вісімнадцять років. Два роки тому помер син Микола...

Коли людина зазнає багато горя, то з роками вона вже не кричить і не голосить. Здається, печать великого смутку назавжди лягає на її єство, і що б вона не робила, куди б не йшла, той смуток висвічується з її душі. Тільки довге життя і великі біди можуть навчити людину такого тривожного спокою. Бо хоч і минуше все на цім світі, але який же він прекрасний, і яке щастя побути з ним ще якусь мить!

Коли Ївга Іванівна замовкає, очі вдвляються у майбутні весни. Де тріпотить і розправляється на вітрі жовтуватий листок.

Грає торішня бадилінка, руда, аж біла — яка краплина дощу або пучка вітру її зламає?

...У хуторі Сірому було з півсотні хат, але люди жили між собою дружно. Сяк-так молода жінка навчилася читати і рахувати. Завдяки тому, що ділилися шматочком хліба і краплиною молока, у тридцять третьому ніхто не помер. Коли настала Велика Вітчизняна, Івана Степановича Сірого забрали на фронт. 1943 року він потрапив до госпіталю в Полтаві з пораними ногами, а згодом Ївзі Іванівні повідомили, що чоловік помер. Тоді вона вирішила, що іншого чоловіка в неї не буде ніколи.

Минуло близько року, і вона поїхала в Лубни на ринок. Там стояв сліпий, який розповідав долю кожного, хто побажає. У нього була велика книжка, торкаючись пальцями сторінок, незнайомиць відкривав майбутнє. Ївга дуже здивувалася, але про її минуле він розповідав правду так, наче знав про неї все. Сказав, що син помер у вісімнадцять років (потім так і сталося). І ще додав: “Твій чоловік живий. Він зійшовся з медсестрою того госпіталю, де лікувався”.

На стіні висять портрети, де Василь і Марія ще молоді. Заведені у рамки фотографії всіх років — тут велика родина завжди в зборі. Цвітуть на стінах рушники, які Марія вишивала ще в дівочтві. На ліжку — простиралдо з дрібним візерунком. І коли западає тиша, жінка замислено дивиться за вікно. Натруджені руки тихо ворухнуться, мов пригадують перероблену роботу.

Василь Павлович — корінний, оржицький. Народився 1917-го, коли в Росії гриміла революція. До маленького села поблизу Гребінки на Полтавщині великі хвилі історії докочувалися не одразу. Після школи навчався в першому технічному училищі в Сумах. Це був голодний тридцять третій рік, учням училища видавали на день чотириста грамів хліба, варили якусь рідину з кропиви й лободи. Та ще давали квиток на дорогу, коли треба поїхати додому.

Вивчився, повернувся в рідне село, вже маючи в руках шматок хліба — міг водити трактор і машину. Як сів за кермо в далекі тридцять, так усе життя своїй професії не зраджував.

Було йому лише сімнадцять, коли в Теплівці Пирятинського району вперше побачив Марію. Невисока, худенька чорноброва дівчина, що була продавцем, дуже сподобалася парубкові, і він вирішив не баритися з одруженням. “Боявся, що заберуть її в мене”, — усміхається Василь Павлович.

Її родина тяжко перенесла голод. Мати сушила в печі листя, м'яла, пекла дереуни. Менші діти ті млинці порівнювали з коров'ячими ляпанцями на дорозі, показували матері: “Бачте, такі самі ці оладки, їх і не ковнеш”. А батьки на той час уже опули від голоду. Ті слова їм пекли, як жарини. Марія лазила по деревах, дерла кору, діставала яйця з пташиних гнізд. Батько сторожував у млині, приносив маленький пайочок. Ту пригірці борошна заварювали, ділили на всіх. Найменший хлопчик одразу казав: “Мені менше не сипте!”

Тридцять четвертого року Марія зустрічалася з іншим, але знайома порадила — виходь за Василя, буде хорошим чоловіком. Вона послухалася й не шкодує.

— У нас була велика сім'я, десятеро дітей, — згадує Марія Тихонівна. — Мати — не ледача і нас не лінуватися привчила — коли я виходила заміж, то було двадцять рушників, сорочки, хустки. Все було.

Молода — писана красуня, брови шнурочком. Як належить, одягнула корсетку й вишиванку. Щоправда, вінків тоді в селі не було, але гарна квітчаста хустина знайшлася. Побралися вони на Трійцю 1934 року. Через два тижні після знайомства сіли на воза, поїхали в сільраду й зареєстрували шлюб, потім сказали батькам. Весілля гуло тиждень. Привезли

му рідко, весь час непокоївся, як живе родина. 1943 року помер його батько, Павло Кагамлик. Три брати Марії Тихонівни загинули. А вона після звільнення села почала працювати бригадиром у колгоспі.

Прокинеться вдосвіта, обіжить людей, розкаже, кому куди на роботу. Зо два рази за день ходила у Саївку за чотири кілометри. І все бігом, бігом, усюди треба встигнути. А колгоспники — жінки, баби та підлітки, їхніми руками сялося, полосоць, вибиралося, жнивувалось і влялося.

Війна закінчилася для солдата сорок п'ятого року за сто кілометрів від Берліна. 19 листопада він демобілізувався. Коли о шостій ранку постукав у вікно, мати й дружина завмерли від несподіванки. І родина, і сам

Вона не шукала Івана. Переконавала себе, що то неправда. А потім — коли в нього інша сім'я, то в новому житті місця для неї немає.

— Працювала в ланці, поки роки вийшли. Всю роботу треба любити, тоді вона буде в радість.

Трапилося так, що в сина Миколи померла дружина, залишивши дітей: сина п'яти місяців і дочку двох років. Я виглядала тих дітей. А потім син сказав: “Ви мене й моїх дітей виростили, я повинен вас догодувати”. Та не вийшло, його раніше не стало.

Жінка розповідає, що в неї не було ворогів. З невістками завжди мирилася. Щоправда, перша дуже сварилася, але згодом виявилось, що вона хвора. Раз Микола приїхав з Лазірок, де провідував дружину в лікарні, й каже: “Параска сказала: “Хай мати борщу наварять”. — “А яка мати?” — питає Ївга Іванівна. “Та Вас просила”. Незадовго до смерті невістка сказала, що вона їй рідніша, ніж рідна мати.

Бабуся жила без ліків, дітей усіх народила вдома, але додає: “Нещодавно поперек заболів, довелося дванадцять пігулок випити, уколи давали”.

Живе вона з онуком Миколою, його дружиною Шуурою, а ще поруч правнучка Женя з чоловіком Романом та праправнучка Ганнуся.

Є в шафі маленька чарочка, грамів на тридцять, то бабуся може півчарочки за столом випити.

А ще вона прибирає в хаті, допомагає у тій маленькій непомітній роботі, якої багато в кожному домі. Може цибулю почистити чи квасолу полущити. Торік почали копати картоплю, коли й бабуся Ївга на город:

— Буду з вами копати.
— Та не треба, йдіть додому, що люди скажуть?

— Ні, я такої великої картоплі ще не бачила.

На Донбасі живе дочка Ївги Іванівни Галина, який за сімдесят, а ще має четверо онуків, вісімнадцять правнуків.

Бабуся Ївга всім рада, для кожного в неї знайдеться крихітка тепла. Ось і праправнучка Ганнуся світлою голівкою притулилася. Маленька, а доброту відчуває!

вати вся родина, в якій сім онуків, 12 правнуків, чотири праправнуки.

Є в роду славна традиція — сім'ї живуть у парах, у злагоді. Та й не дивно, адже вихованням дітей, а потім і внуків, правнуків переважно займалася Марія Тихонівна, у якої своя “педагогіка”:

— Ніколи не насварила жодної дитини, — ділиться досвідом жінка, — старалася розказати, показати, щоб воно зрозуміло.

І тепер, коли рідні приїздять у гості, бабуся передає їм секрети сімейної злагоді: “Ти зменшся, коли треба, свій верх не бери”.

А головне — треба любити й жаліти одне одного. Ця любов і тримає їх на світі.

Особливо не нахвалиться бабуся Маня онукою Галею: “Я їй усе показувала, розказувала, вчила під дощечку мазати, пекти. А тепер, як Ольга (внучка) з Галькою (дочкою Кагамликів) збираються паски пекти, то кажуть, що треба Галину гукати, хай прибіжить. Вона й замісить, і повиробляє, такі паски вдаються!”

Галина й Микола Вітри живуть неподалік і найбільше допомагають стареньким.

До речі, донька Василя Павловича і Марії Тихонівни Галина цього року з чоловіком святкуватиме золоте весілля.

Дев'яностолітній дідусь жартує — ще б нічого, аби ноги не хворіли. Без милиць ходити не може. А бабуся, якій нині дев'яносто три, у вісімдесят років пасла череду, і її корова побилла — відтоді ослабла, ходить зігнута. Обох підкосило горе — поховали старшого сина.

Років шість тому ще кози тримали. “Торік, — усміхається внучка Галина, — бабуся намагалася буряки та цибулю проривати”.

А як завесніє надворі, то Марія Тихонівна каже: “Якби знати, що ще житиму, каченят можна взяти”.

І її молоді зелені очі сяють добром до всього світу.

СЕКРЕТ КАГАМЛИКІВ

скриню, там і подушка була, й пальто, і всього багато: хату свекрів у своє вбрала.

Згодом повернувся в Теплівку, там обом була робота. 1936 року народилася Галина, 1938 — Микола. Того ж року Василя взяли в кадрову армію, потрапив на Фінську війну. Там довелося довго сидіти в болоті, застудив ноги, і з роками хвороба дала про себе знати.

1940 року, повернувшись з армії, забрав родину в Оржицю. Батько на той час уже був хворий, а в старій хатині знайшлося місце всім. Працювали в колгоспі “Червона Україна”. А 1941-го з першого дня війни разом з машиною його забрали на фронт. Ешелон ішов на захід, але під Рівним його розбомбили. Василь залишився живий, а техніку було знищено.

Чоловік всю війну був водієм при штабі 2-го Білоруського фронту. Доводилося воювати Рокосовського. Листи отримував з до-

фронтівик лише молилися за таке щастя — повернувся додому живий-здоровий. Діти, які росли без батька, довго називали його дядьком. Працював на бурякопункті Яготинського цукрового заводу, на харчокомбінаті. 1947 року народився в них син Іван.

1964 року разом з сином Миколою побудували хату під одним дахом, на два входи.

— Я запитав його: “Де хочеш жити?” Він каже: “Он з того боку”. Так і вселилися, — згадує Василь Павлович.

Сімейні питання завжди намагалися розв'язувати за згодою.

— Я не змагалася зі свекрами, — розповідає Марія Тихонівна. — Вони, було, і накричать, і пожаліють, дітей моїх гляділи.

Жили вони душа в душу. Бувало, що чоловік крикне на неї, вона щось відповість. Але відразу ж забували про непорозуміння.

І сьогодні світла хата дідуса Василя й бабусі Мані затишна й гостинна. Тут любить бу-

Оксентій ОНОПЕНКО,
м. Москва

Закінчення.
Початок у ч. 45, 46, 47 за 2007 р.

Узагальнюючи, можемо зробити висновок, що дієслово "kraipoo" означає влада; ухвалення людських задумів (рішень); надання можливості їхньому здійсненню. Власне, це право і функція "бути наділений виконавчою владою", "бути владною", або ж "бути Говерлою", "бути Державою". До речі, титул "гетьман" (у мікенському діалекті давньогрецької мови "getas") — вождь, а в дорійському "getes", "geites" — земледержець, як і Посейдон, володар Тризубця — Земледержець.

Отже, через призму давньогрецького "ксібйиць", "ксібйиць" (kraipoo, kraipoo) назва "Україна" прочитується як "здійснювати", "сповнювати", "вести до здійснення", а також "бути главою", "царити", "правити" з однією дуже важливою ознакою — "з волі вищих сил". На землі така "воля" виявляється у "волевиявленні народу", або ради "як органу, обраного волевиявом народу". Дуже вдало назву "Україна" передано англійською мовою — "Ukraine", де "u" надає дієслову в основі назви "дієвість" (напр., "врядувати" — "уряд", "вершити" — "Верховна", або "Холландія", "українці" — "хохли" — "вишатиці"); "ксібйиць" (kraipoo) — "Пхксібйиць" (Oukraina) ("Басилея" — "Держава" — "Україна"). Звідси й назва Геродота — "царські скіфи", або "приземлена" назва "паралати" — "українці".

У цих значеннях дієслово "ксібйиць" (kripoo) можна порівняти з "ксібйиць" (kraipoo) — "вершити", "главенствувати" ("царська країна"), та латинськими словами "seipso" (пор. "Чернігів") і "sevis", "crene", "creo" — "видно", "розглядати", "творити". У "Слові о полку Ігоревім" образ землі "Геррос" передає назва "Шеломань" (порівняймо з англ. "Shell" у значенні "панцир", "щит" та "стріляти", "бомбардувати", зокрема, небесним громом (та з ним. "schellen" — тріск грому). Більш точна значенню грецького слова "ксібйиць" (kripoo) інша грецька назва — "Тматорокань", де "фемепнт" і "флспнт" (temenos, toros) мають усі характеристики землі, пов'язані з богинею грому Пирогощою. Ідеться про землю, присвячену богині грому і блискавки "Січі" (Шеломань). Отже, "Старі словеси" автора "Слова о полку Ігоревім" розповідають нам про минувшину правдавної козацької України-Скіфії.

Назву "Україна" в інших варіантах згадують Геродот ("Ексампея"), Пліній ("Енінгія", або сучасна назва "Укермарк"), Йордан ("Ойум"). Чому не згадаю саму назву "Україна"? З прийняттям християнства як офіційної релігії всі античні хроніки переписували у монастирях. Сьогодні ми читаємо "Історію" Геродота, виправлену згідно з постулатами церкви, особливо ж що стосується земель та народів Скіфії. Тексти таких хронік потрібно читати уважно і бачити пояснення. Так, "Геро-

дот" присвячує "Бористену" майже сторінку, пояснюючи, який він, Бористен, "родючий" та "плодовитий" ("Київ" — "Родень", а "Данапр" — від індоєвропейського "dhana" — "родити"). Як же цього не помітили вчені? Також слід пам'ятати: до Кирила й Мефодія слов'янські мови у святе письмо не допускали. Подвиг творця "Слова о полку Ігоревім" полягає в тому, що своїм сакральним виваженим текстом він убезпечив "Слово" від знищення спочатку церковними, а потім — великодержавними цензорами. Останнє занотоване спалення книг відбулося 1169 року на торговлиці в Києві, й сталося це за життя автора, якщо не на його очах. Необачного ростовського єпископа Федора, небога глави київського боярства Петра Бориславича, немилосердно, жорстоко покалічили й вивезли на Песій острів, а його книги спалили.

Боротьба проти існування прадавньої назви "Україна" в християнську добу та спроби замінити в літописах назву "Україна" (див. запис 1187 р. — "Україна" та запис 1189 р. "Галицька Україна") на назву "Русь" ("О, Руська земле, уже не Шеломанем еси!" — "вже не Січ еси!") пов'язана з намаганням церкви знищити історичну пам'ять та дохристиянський світогляд народу — "роль військової

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО ЧЕКАЄ НА ДБАЙЛИВИХ

УКРАЇНА В «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»

дружини у державі", як вона розуміється у назві "Україна" ("Uecker Reih" — "Res publica"). Так вимагали догми нового віровчення та феодалізація суспільного життя в країні, введення спадковості на владу та землі. Правду не ховаєш, хоч би як ганьбили її. У добу написання "Слова о полку Ігоревім" ганьбили "старі словеси" України — "українські віча Трояні", тогочасну "вічеву владу". Звідси, мабуть, у російських істориків підсвідомий "синдром несприйняття" назви "Україна" як давньої назви та твердження, що назва виникла двісті років тому. Такої думки дотримується не тільки директор Інституту історії РАН А. Сахаров. А батько та син Толочки бачать Україну немовляти. Мабуть, не знають, що імена державам (країнам, церковним метрополіям), як і людям, давали на честь їхніх небесних покровителів, інколи — за великі хабари. До речі, константинопольський Патріарх дозволив перенести у Володимир на Клязьмі лише резиденцію, але не Патріархію. Київ, як був, так і залишається Патріархом (Київ — Родень, місто матері Роді). А чого варту репліка Роя Медведєва про те, що Україна не мала свого "дворянства"? А навіщо те "дворянство" в цивілізованій демократич-

Борисоглібський собор у Чернівці. XII ст.

ній країні? Україна протиставила отому дворянству соціальні "братства" і "вольності". Згадкою про "братство" ("філадельфію") розпочинається "Слово о полку Ігоревім" — "Не славно би нам було, браття, начати старими словами труд наших повістей!" До речі, назва "шляхта" виникла від української назви "шлях" — "путь" ("вожді" як "поводирі"). Себто, давні "шляхтичі" були "водчими", "воєводами", а "дворянство" ("огорожа двора") — двірська челядь, дворова служба.

Нагадаємо етноніми-синоніми до назви "українець" з огляду на давньогрецькі "ксібйиць", "ксібйиць" (kraipoo, kraipoo) — "постановляти", "вирішувати", "приймати рішення". Висновок із порівняння цих слів можна зробити такий: хоч етнонім українця в українській мові збігається зі значенням "країна", "Україна" як "держава", "оюкумена", він несе у собі також значення давньослов'янського етноніма "радимичі" й відповідає назвам-етнонімам "скити" (латинського "scitum" — "постановляти", "вирішувати") та "сколоти" (латинського "scola", "schola" — "рада", "радитись", "товариство", "громада"). Отже, твердження Геродота "скіфами їх називали греки, а самі себе вони називали

сколотами" можна доповнити сучасним — "українцями" (гр. "ксібйиць" — kraipoo).

Коли мова заходить про вік Української Держави, знову ж таки потрібно звертатись до "Історії" Геродота. Чому, розповідаючи про Скіфію, Геродот звертає нашу увагу на ріку і країну з назвою Ексампея? Ріка Південний Буг називається також "Бог". Велесова книга що ріку називає "Дівун-ріка" (порівняємо латиною "Diva" — Богиня, "Div" — "Бог"). Ексампея-ріка у наш час називається "Синюха". Це слов'янське слово назва від грецького "Ужнечб" (Synescha), що українською означає "Держава" (стара назва гетьманської булави — "Держава"). Навпроти Синюхи в Південний Буг тече річка Сельниця, або Престольна (для порівняння: латинське "Sella" "престол"). Звернімо увагу на державну ріку Синюху. Вона має притоки Куниля (гот. "kuni" — "родити"; казахське "кун" — "сонце") і Вись (укр. "вишь" — "горинь", "бобо"). Крім того, що річка Синюха разом із притоками Куниля і Вись творять Тризубець Посейдона, дві притоки вказують на кольори державного прапора: якщо Куниля названа від готського "kuni" (родити), то кольором "Роди" вважається "червоний", а "Вись", або "Горинь" символізує Провідну зорю (Одигітрію), колір якої — "жовтий" (вогненний, освітний), адже давній місяць "рюень" нині має назву "жовтень". "Синій колір" знаменує сама ріка "Синюха" (Державна).

Українські читачі повинні звернути увагу на свідчення Йордана про країну "Ойум", яка простягається на південь від Прип'яті: "qui artissimas sedes locaque dum quereret congrua, peruenit ad Scythiae terras, quae lingua eorum Oium uocabantur" — "поки він (Філімер, або Добриня — Авт.) шукав найбільш пригожій місця мешкання і зручні місцевості, прийшов у землі Скіфії, які називаються їхньою мовою Ойум". Король Беріг (готське "baigrs" — край, вершина, верх, хохол) прийшов у сучасну Східну Пруссію, а звідси через Гродно (привал, стан), Пінські болота пройшов в Україну (назва "Ойум" однозначна назва "Волинь"). До речі, прийшов Беріг від землі з назвою Укермарк у землі України. Вандали Годиґіскіла ("венди" Велесової книги) покинули Причорноморську землю й пішли з "везіготами". Але й "везіготи" зберегли вірність богині Кіі, Діві, а на Дунаї і досі збережено Воеводині — в Сербії, в Боснії і Герцеговині, в Угорщині й Австрії (Штирська земля — Воеводина). Значення "Воеводина" має Хорватія (хорви — когорти).

Отже, незважаючи на табузацію християнською церковною ідеологією дохристиянських міфологічних образів, їхня давньоукраїнська сакральна сутність виявляється й через переклади давньогрецькою, латиною й готською.

Маю надію, що читачі зможуть доповнити мої короткі нариси до давньої історії України своїми спостереженнями про спадщину, залишену нашими пращурами у топонімії, гідронімії та етнонімії України.

● УКРАЇНА І САНСКРИТ

ПАН І ПАНІ: НАШ ВИСОКИЙ ПРЕДКІВСЬКИЙ СПАДОК

Рубрику веде
Степан НАЛИВАЙКО,
сходознавець-індолог,
завідувач відділу
порівняльних досліджень
науково-дослідного
Інституту українознавства

4. Слово пан і давньо- слов'янські терміни

Індійські та іранські факти проливають світло на деякі давні й досі загадкові слов'янські терміни. Так, основна найменша адміністративна одиниця у слов'ян X ст. — територія роду, з одного чи кількох селищ, і городища — родового центру. Рід очолював ватажок, зі старійшинами він вирішував усі справи, а за потреби очолював і військову виправу. Зазвичай його називали староста, старійшина, вїйт, синонімом яких іноді виступає давній слов'янський термін жулан. У балтійських і подунайських слов'ян роди об'єднувалися в союзи — жули. Жули були в чехів і сербів, а термін жулан на означення ватажка такого об'єднання утримувався до XII ст. Ватажки-жулани, як вважають, представляли найшанованіші роди. Термін жулан згадує Костянтин Багрянородний у X ст., а ще раніше (VIII ст.) його згадує монастирська грамота.

Походження термінів жула й жулан досі не з'ясоване. Як на чеського славіста Людвіка Нідерле, слово жулан тюрко-татарського походження. Проте факти заперечують це.

Насамперед привертає увагу перське shuban (shoban, shaban), тадж. шубон "пастух", яке сходиться до авестійського fshupan "охоронець, пастух овець", де fshu "вівці", а ran — "захисник, охоронець".

Тобто укр. чабан та іран. fshupan тожні, наше чабан означає "охоронець овець, вівчар", де ча сходиться до fshu, а бан відповідає ran. Авест. fshu відповідає санскр. pashu "худоба", з ним пов'язане божество Пашупаті (Пашупа) "Владика худоби", що його має бог Шіва-Рудра, "скотий" бог в індійській міфології. Отож жула споріднене з іран. fshura й інд. pashupa, первісне значення яких "захисник худоби, пастух" розвинулося до значень "воїн, правитель, цар". В іранців та азербайджанців є імена Чулан, у таджиків — Шубон, у татар — Чабан, де бачимо і пан, і бан, і бон. Рясно відображений цей термін в українських, молдавських та румунських прізвищах і назвах.

Дрібна адміністративна одиниця (округа) в давній і середньовічній Індії називалася дора. За "Артакшастрою" (трактат про управління державою), чиновник дора, дорал керував кількома селами, облікував людей і їхнє майно, збирав податки. "Артакшастра" радить призначати чиновника-голу на 5—10 сіл, тобто округа-гола включала до десятка сіл. Давньоіндійське місто ділилося на чотири частини, кожною керував чиновник — sthanik (пор. укр. прізвище Станик). Йому підлягав гола, голан, гулан, у віданні якого перебувало 10, 20 або 40 родин. Тож терміни гола, голан-гулан відповідають слов'янським жу-

ла і жулан. Го-гу в цих термінах означає "корови-бики, худоба". Goran-gulan — синоніми до дора, dora, gopat (є іранське божество Гопатшах), gopta, goptar "охоронець, доглядач, сторож", первісно теж "охоронець худоби, пастух". Інд. gopta, goptar бачимо в українських прізвищах Хопта, Гоптар, а gopal-gopala — у Гупал, Гупало, Гупалов, Гупалюк, Гупаленко, назвах Гупали (Волинь), Гупалівка й Гупалівщина (Дніпропетровщина).

У В. Дала губовина — старовинне слово зі значенням "край, країна, округа, волость, селище, садиба, двір". Термін губа "територіально-адміністративна одиниця в Давній Русі" — "судова округа". В. О. Ключевський стверджує: найменша "кримінально-поліційна округа, у якій переслідування лихих людей надавалося самій громаді, називалася губа". І українські прізвища Губань, Губенко, Губченко, Губський, слід гадати, пов'язані насамперед із давнім терміном губа, тим більше що маємо українські прізвища Галон-Голан, Гулал-Гупало, Жулан, Жуланський та ін.

В Україні є назви Губник, Губське, Губівка тощо. Цікава назва одного з так званих болоховських міст — Губин. Назви цих міст (Губин, Кобудь, Кудин, Божецьк, Деревичі, Чернетин, Білобережжя і Дядьків) мають виразне індоарійське забарвлення й виявляють дотичність до

різних індійських реалій. Одне з імен Крішні Гола "Захисник корів-худоби, Пастух".

Ім'я Степан (пол. Щепан, ісп. Естебан), яке зазвичай вважають грецьким (Стефан) і тлумачать як "Вінок, Вінець", насправді має індоіранське коріння. Його складають stha "місце, край, країна" + ran, а означає воно "Захисник краю-країни". Його близький родич — санскр. Sthapati (stha+pati) "Захисник, Володар, Батько краю-країни", "Ватажок, Вождь". Санскр. sthanapa (хінді sthanapan) — "охоронець краю" і sthanapati-sthanapati "правитель місцевості-краю", тотожні термінові sthanik. Семантичний двійник слов'янського Степан — романський Стюард (Steward) і Стюарт (Stewart), де значення "захисник" мають ward і wart, споріднені з укр. варту, вартувати, вартовий, вартівник, вартівня. В імені Говард теж присутнє ward "захисник, охоронець", ім'я сходиться до первісного go (англ. cow)+ward "охоронець корів-худоби, пастух". Сюди ж стає і слово гвардія (англ. to guard — первісно "охороняти корів-худобу"). Тож укр. Степан, пол. Щепан та ісп. Естебан — етимологічні двійники (мають спільне походження й однакове значення), а вже їхні семантичні, тобто значеннєві двійники — Стюард і Стюарт.

Далі буде.

ВАЛЕРІЙ ВОЙТОВИЧ ЗРОБИВ УКРАЇНУ СТАРШОЮ НА ТИСЯЧІ РОКІВ

Пізнай істину — ввійде тоді у твою кров Сонце.
Григорій Сковорода

Читачам, які про Валерія Войтовича чують уперше, скажу, що він одержав визнання 2002 року, коли подарував Україні зібрану по крупинках з багатої народної спадщини “Українську міфологію”. Це праця обсягом до семисот сторінок. Книга своєю появою поставила крапку в суперечках істориків, які намагалися “вкоротити Україні віку”.

“Антологія українського міфу” — укладене за розділами зібрання міфологічних легенд, колядок, загадок, вірувань, описів родинної обрядовості тощо. Та чи не найбільше порадував Валерій Войтович тих, хто цікавиться народною спадщиною, — презентував монографію “Генеалогія богів давньої України” з додатком-схемою, над якою працював добрий десяток літ.

Усі названі книги у всеукраїнському видавничому рейтингу визнані кращими неспроста. Вони видані на найкращій поліграфічній основі. Крім того, Валерій Войтович — автор не лише тексту (окрім “Антології”, де виступив як упорядник), а й графічних зображень кожного міфологічного персонажа. Ретельно добрав ілюстрації давніх археологічних знахідок, які підтверджують гіпотези щодо суті й значення того чи іншого божества. На основі зібраних характеристик, опираючись на праці дослідників минулого й позаминулого століть, відтворив богів та покровителів, яким віддавна поклонялися наші предки, у власній багатій уяві й подарував нащадкам. А ще як умілий художник-дизайнер сам зверстив свої книги.

Дітище вийшло гідне подиву. Важко навіть повірити, що все це створила одна людина — дивак, одержимий великою любов’ю до рідної землі й бажанням донести пракоріння свого народу — стрижень, який пов’язує воедино ланцюг усіх поколінь справіку й дотепер, до нащадків.

Як йому це вдалося? Валерій Войтович охоче ділиться секретами своїх відкриттів.

— Чому книга називається “Українська міфологія”? Чому не слов’янська? Адже матеріали, покладені в її основу, прийшли з правків. Історик вважають, що України тоді й бути не могло.

— Зробив це свідомо. Адже та основа, на яку опирається дослідження, — саме українські народні вірування, обряди, повір’я, що творилися тисячоліттями, їхніми спадкоємцями є багато різних племен, а слов’яни — лише одне з тих племен. Персонажі, описані в “Міфології”, не вигадані, а знайдені у наших колядках, їх і досі разом з пер-

сонажами “ясне сонійко”, “дробен дощичок” та “ясен місячик”, з мотивами про творення світу з води й вогню можна записати у наших польських селах. Як зазначають учені, таким колядкам понад десять тисяч років.

Щоправда, я взяв на себе відповідальність дати життя окремим персонажам. Однак не просто так, а опираючись на народні вірування, звичаї та здобутки дослідників. Це змусило певною мірою узагальнити знання з міфології племен і народів, які проживали на теренах давньої України, і зробити на основі історичних джерел, які, власне, і складають кістяк такої розвідки, спробу наукової реконструкції світогляду предків, зокрема пантеону їхніх богів.

— З дитинства ми знали про існування грецької та римської міфологій. Широковідомі й скандинавські, давньокитайські, шумерські міфи. Чимало міфів знаходимо у давньоіндійських “Ведах” та ще у багатьох народів світу. У чому своєрідність нашої міфології і чи справді вона давніша від усіх названих?

— Шлях до розуміння єдиного Бога у кожного народу свій. Нам нікуди подітися від того, що ми — язичники. Навпаки, цим варто пишатися. На відміну від міфології інших народів, давньоукраїнські персонажі живуть не на якомусь не досяжному Олімпі, а серед людей: у полі, лісі, воді, помешканні. Усе навколо живе, одухотворене і сповнене сил. Світло і тьма, тепло і холод, день і ніч, народження і смерть — це не лише початок і кінець, а й вічна боротьба богів: Білобога, бога білого дня, і Чорнобога, бога темної ночі. Сварог — не тільки бог вогню для землі й людей, а й того вогню, що горить у печі. Народ наділив богів певними функціями, здібностями, дав їм характеристики.

Єдиним богом наших прабатьків була Природа. Дажбог — це природа. Богиня води — Дана. Богиня всесвіту — Лада. Досі Водохреща називають Йордан (Йордан). Проте мало хто здогадується про походження цієї назви: Ор — це Сонце, а Дана — Вода. Ідеться про творення світу. Коляда — опікун Сонечка, яке тільки народжується. Свята вечеря для того, щоб підтримати Коляду, щоб темні сили не зашкодили Сонечку народитися. Співали “Радуйся”, бо “Ра” — Сонце. А кутя — це їжа для духів, предків.

Кожен із міфічних персонажів має свою неповторну душу. Як і кожен з нас. Як родина і народ. Це цілісність, на якій базується світогляд предків. У нас, на відміну від інших народів, не збереглося помезних храмів. Проте народ зберіг колядки, яким до 14 тисяч років, у них опоетизовано персонажів мі-

фології. Поетична краса міфу досить яскраво виявлена й у казках, легендах, переказах, народних обрядах.

Звісно, міф, як і кожен різновид народної творчості, за віки набув чимало нашарувань. На ньому позначається вплив різних історичних епох. Але все це зливається в єдине ціле. А щодо того, чиї міфи давніші, то вважаю, що наша міфологія старша від грецької приблизно на 2—3 тисячі років. Олександр Знойко у своїх дослідженнях переконливо показав Ра-Синське (сини Сонця) походження більшості грецьких богів. Існує міф, що родоначальники нашої раси володіли позамежними знаннями, енергіями та можливостями і дали поштовх для розвитку світової цивілізації на всіх континентах. Описи зовнішнього вигляду богів у давніх міфах, їхніх звичаїв і навіть одягу ідентичні описам Ра-Синів у давніх греків чи описам їх в інших народів. Ось як описано бога в одному з ацтекських кодексів: “Білявий і рум’яний чоловік з довгою бородою, високим чолом, великими очима, який прибув із-за моря на човні, що плыв сам по собі без весел”.

Прабатьківщиною наших великих пращурів була Гіперборея, існування якої на місці нинішнього Льодовитого океану науково підтвердив індійський учений Тілак у фундаментальному дослідженні “Арктична батьківщина у Ведах”. Про те, що “український народ — один з менших синів в сім’ї індоєвропейських народів”, зазначає й Іван Нечуй-Левицький. На жаль, дуже раннє християнство в Києві, рання візантійська просвіта “повернула життя українського народу на іншу стежку й занестила багато цікавого для науки в українській міфології”. І ми втратили цей код. Писанки, малюнки, символіка орнаменту, яку можна читати... Тільки тепер починаємо до цього приходити.

— Під час презентації книжок в обласній бібліотеці ти повто-

му носила такий символ. Є пам’ятки Трипільської культури — фігурки Оранти, Мадонни з дитиною та зображення Всевидячого Ока або ж Богині Птахи. Знаходимо у давньому епосі й зображення Ін-Янь, і велетня Пуруші з двома тулубами, що творить Всесвіт. На розписах посудин є зображення божеств неба і води, модель храму (Сонце і Місяць). У кургані Солоха під Нікополем знайдено унікальний гребінь, який датують IV століттям до н. е. Учені вважають, що це зображення війни між молодими і старими скіфами. А я придивився і потратував по-іншому: верхня частина гребеня — зображення в образі трьох воїнів (Ранок, Полудень, Вечір) Сонячного божества, а нижня частина, власне гребінь — уособлення Місяця, який кожних 19 років займає те саме місце у небі (у гребені 19 зубців). У кам’яній могилі, що поблизу Мелітополя, знайдено кам’яну чурингу, на якій зображено звіра, що одним ротом ковтає Сонце, а другим — випускає... І таких пам’яток чимало.

— Під час презентації книжок в обласній бібліотеці ти повто-

рив кілька разів: “Шануймо предків, і сила їхня перебуде з нами до кінця...” Боги і предки — яка тут дотичність?

— Це слова з Велесової книги. У вислові — велика мудрість і сила. Лише той народ зберіг власну ідентичність через віки, який береже свої міфи, вірування й традиції, історію, пам’ять про героїв. Це дає усвідомлення того, хто ми, звідки родом, і силу не розчинитися в морі інших, може, сильніших завойовників. А щодо предків, то праукраїнці свято вірили: наші боги — це і є наші пращури... Яскраве підтвердження знаходимо у “Слові о полку Ігоревім”: “Погибашеть жизнь Дажьбожа внука”, “Бояне, Велесов внуче”...

— Як творилося генеалогічне древо богів? Як можна визначити ієрархію божеств?

— Схему цю я вибудовував десять років. Коли починав роботу над генеалогією, думав, що це буде маленька книжечка. А вийшло 554 сторінки. Це велика відповідальність не лише перед собою, а й перед майбутнім.

Валерій Войтович (за фахом інженер) жертвово поклав на виконання своєї місії — реконструювати для майбутніх поколінь величезний пласт давньої культури — усе життя. Усі видані ним книги — то плід 25-річної невтомної праці. Коли працював над “Міфологією”, зачинився у майстерні від усіх — сім’ї (дружини і двох синів), рідних, друзів. Ніде не працюючи, творив щось про якихось незрозумілих язичницьких богів. Перебивався тим, що вряди-годи продавав якусь картину. Хто це міг зрозуміти?! Тож закономірно, що дружина, покинувши такого дивака, вийшла лише через кілька років, коли стали зовсім дорослі, а батькові книги побачили світ. Валерій ще й сам не був певен, чи варте те, що він пише, такої високої ціни, та його підтримав один мудрий чоловік — письменник, редактор, літературний критик, учений-краєзнавець, якого творча еліта неспроста називала Учителем, — Григорій Семенович Дем’янюк. На жаль, не довів до часу, коли книжки Войтовича побачили світ, а то б щиро порадів за свого великого учня і друга. Вічна йому пам’ять.

Прикро, що наше суспільство не розуміє ні книг, ні самого Валерія Войтовича. Дослідник української міфології настільки скромний і непухлячий чоловік, а сфера його досліджень така далека від суєтного життя й політики, що про нього і його діло мало хто знає далеко не всі, кому належало б знати.

Валерій Войтович воскресив Україні її міфологію. Один, за словами виступаючих на презентації його книг науковців, працює за цілу Академію наук. Без зарплатної плати, без жодних соціальних благ, нерідко, як твердять друзі, перебиваючись із хліба на воду. І на ганьбу владі й усім нам, цей дивовижний трудник тулиться у маленькій комірчині, яку йому колись виділили під майстерню. Та й із тієї рік тому його заповзлялися виселити недоброчинці. Неодобра, з судовими позовами вовтузня навколо напівпідвального помешкання, де живе і творить безсмертя України Валерій Войтович, триває й сьогодні.

Дивно і парадоксально, та чомусь справді великих художників, поетів, учених оцінюють і шанують лише після їхньої смерті. А коли генії живуть поміж нас, то їх не те що не визнають, а ще й, заздрячи, немилосердно перебивають ім дихання: обстрілюють, переслідують, цькують...

У травні цього року Валерій Войтович відсвяткував свій 55-річний ювілей. Гідний дати презентував доробок. На таке спроможні хіба одиниці. Україна має пишатися Войтовичем. Він ще молодий, завзятий до праці й сповнений сил, планів — більше, як книг на столі. А для того, щоб він почувався щасливим і творив, потрібно зовсім небагато: надання безвідсоткового кредиту для видання книг (за “Генеалогію” В. Войтович заборгував львівській друкарні понад 30 тисяч гривень) і бодай елементарні людські умови для праці.

Спілкувалась
Людмила МАРЧУК,
м. Рівне

ТАМ СВІТЯТЬ СОНЯШНИКИ

Валентина ДАВИДЕНКО

Майстрів пензля можна цитувати за їхніми чільними творами, як і поетів, які увічнили себе геніальними строфами. І якщо незабутньо персоналізованого соняшника тепер знають кілька молодших поколінь, бо в нього “були руки і ноги, // було тіло шорстке і зелене”, то “Очеретяна” і “Дивний звір” — полотна художниці Людмили Задорожної теж увічнили образи вже афористичні. Тож, мабуть, не випадково автори, яких цитують, зустрілися на презентації виставки Людмили Задорожної в Національному музеї Тараса Шевченка. Поет Іван Драч, звісно ж, не поминув увагою картину, де були його улюблені соняшники, але велика персональна виставка цієї мисткині представила і знані багатьма полотна, і нові. Дивовижно, як багато створила і з якою самовіддачею працює художниця в різних жанрах і техніках. Якось вона зізналася мені: “Коли б могла, навіть не витратила б часу на сон, так хочеться малювати”. З 1965 року мисткиня бере участь у виставках — їх було понад 60. Крім того, мала 14 персональних. Твори Людмили Задорожної бачили в Німеччині й Сполучених Штатах, на Мальорці в Іспанії та в Софії. Її полотна перебувають у кількох українських музеях і картинних галереях.

Я ж уявляю її берегиню наших природних скарбів, яка не зірве квітки, а перенесе бережно і любовно її образ на полотно, як і ті зблиски озерних дзеркал у лісовій гушавині, смарагдові трави і латаття, де царює її “Очеретяна” — жабка, а насправді круглолиця дівчинка-красуня. На цій виставці теж багато природи з невтраченою озонною аурую і барвами, які просвітлюють зір навіть засмученим і пригаслим від втомливого буття душам. Може, й справді перегукнулася з настроєм полотен Катерини Білокур, творчість якої так високо цінує.

Мистецтвознавці зауважують дві лінії у творчості Людмили Задорожної: традиційну, де прочитується підґрунтя народно-декоративного мистецтва, й індивідуальну, що засвідчує її вільну орієнтацію в національно-культурній і світовій художній спадщині. Як і кожен самобутній автор, вона прагне досягти власної живописної образності й формотворчості. Живопис для неї — насамперед свято кольору, і вона щедро обдаровує ним усіх, хто з невеселої хмарно-зимової гами заходить на виставку. Понад усі хмари там світять її соняшники...

БУДИНОК НА УЗВОЗІ

Микола СТРАТИЛАТ,
заслужений художник України

*Москаль повів... Спелеліли
Садки вишневі. Наче крук,
На чорнім камені могили
Регоче клятий Басаврюк.*

*Той регіт душу наскрізь виїв,
Коли (не літо, не зима)
У Києві шукаєш Київ,
А в Києві його нема.*

Юрій Ковалів

Отак і живемо. Сюжет не новий. Ще мій тезка письменник Микола Лесков, який дуже любив Київ і жив у його сучасному центрі на Козиному болоті (нині Майдан Незалежності) упродовж восьми років, висловлював жаль з приводу змін, що відбувалися на його очах. Місто змінювало свій образ, із затишного, “садами повитого і тополлями увінчаного”, почало перетворюватися на казенне і непривітне...

Коли до Києва прибув новий губернатор Дмитро Гаврилович Бібіков (“безрукий” — так називали його кияни), місто йому не сподобалося, і все те, що створювало його чарівний образ, дратувало чиновника. Бібіков одразу ж розпочав запроваджувати нововведення, хоч загалом був ворогом усякого прогресу. Він перебудував місто на свій смак. А зразком був Петербург... Почали руйнувати житла киян. Але перед тим на мальовничих білих будиночках з дерев’яними віконницями вивішували дошки, що попереджали про знесення, їх так і називали — “бібіковські дошки”. На кожній був напис: “Зламати в такому році”. Ось ці “бібіковські дошки” наводили на письменника “сум і нудьгу”, про що він писав у повісті “Печерские антики”. А будинок, в якому жив сам письменник і куди 1859 року завітав Тарас Шевченко і навіть сфотографувався у свого друга Івана Васильовича Гудовського, знесли уже порівняно недавно, за інших, “совєцьких правителів”. Цим правителям краса вічного Києва завжди стояла поперек горла. І на будинках, що підлягали знищенню, уже ніхто не вивішував ніяких дощок, навіть меморіальні не могли їх захистити від нещадного бездумного руйнування.

Кожна епоха має своїх басаврюків. У тоталітарні часи було знесено багато будинків, пов’язаних з іменами визначних людей української історії та літератури. Якщо говорити лише про шевченківські місця, то це вже згаданий будинок купця Смирнова на Хрещатику, де було відкрито перше у Києві фотографічне ательє, і будинок педагога І. Д. Юркевича-Красковського на вулиці Ірининській, де бували всі кирило-мефодіївці, і будинок священника Юхима Ботвиновського у Георгіївському провулку, тут Тарас провів кілька днів, востаннє перебуваючи в Києві у серпні 1859 року.

Про це можна ще багато говорити, списуючи все на комуністичний режим, якому національні символи були ні до чого, хоча й було створено Товариство охорони пам’яток.

А що ж маємо нині, в часи незалежності та демократії? Недавно з’явилися повідомлення в пресі про пожежу в будинку на Андріївському узвозі № 34-В в ніч з 17 на 18 листопада 2007 року. Причина її, як хочуть переконати громадськість, — недбалість чи недогляд. Та всі впевнені, що це умисний підпал, щоб “вижити” творчих людей з їхньої майстерні. Цьому є переконливі докази, які ми вже наводили. Усім киянам давно відомо, що вулиця художників не дає спокою “крутим”, які хотіли б набудувати тут кафе, ресторани, казино, бо одна з найдавніших вулиць міста дуже популярна серед іноземних гостей.

Медіа часто порушують питання про реконструкцію Андріївського, але нібито їй саме художники заважають. Погляньте на кафе під назвою “Едем на Узвозі” (російськомовні читають “Едем на Подоле”) — який несмак і в самій назві, і в тій, сказав би Тарас, “аляповатості” оформлення, що видають за українське. Кому що до того — аби гроші платили. Вулиця катастрофічно втрачає затишний самобутній вигляд, неповторну ауру, і, хоч оголошена пішохідною, для “крутих” іномарок закон не писаний, і тому вони з роздратуванням сигналять повільним пішоходам, що роззираються на Андріївську церкву, покинутий будинок Річарда і святі Київські гори.

Київом ходять чутки, що місця і будинки на узвозі вже давно розподілено й роздано.

У будинку № 34-В розташовано майстерні членів Спілки художників України. Маю тут майстерню впродовж 30 років, і цей будинок став для мене і колег другим домом, місцем творчих зустрічей митців та їхніх шанувальників. Пригадую, як чверть століття тому в часи пробудження національної свідомості, ще за епохи Горбачова, почали влаштовувати мистецькі свята на Андріївському. Разом із друзями-художниками ми виходили на вулицю показати свої роботи. Я вносив друкарський станок і друкував гравюри просто неба. На них було зображено втрачені пам’ятки Києва. Тоді ми жили надіями на відродження української культури і духовності.

Ми любимо наш будинок ще й тому, що він — патріарх узвозу. Його спорудив польський письменник і поет, відомий і досить популярний сучасник Пушкіна й Міцкевича, що був знайомий з ними, Міхал Грабовський. Про цю цікаву неординарну постать розповідають у Музеї однієї вулиці. Нещодавно журнал “Київ” надрукував статтю, присвячену будинку Грабовського. Будинок і садибу в своїх описах Києва згадував Михайло Максимович, який добре знав цього поляка, що досліджував історію України й 1850 року видав книжку польською мовою “Україна давня і нинішня”, брав участь у розкопках курганів

Перепет і Перепетиха під Фастовом, а ще був одним із засновників української школи в польській поезії. Грабовський був знайомий і навіть співпрацював із Кулішем та Шевченком. Саме Пантелеймон Куліш познайомив Тараса з польським літератором ще під час його першого приїзду в Україну 1843 року. Тоді вони разом побували в маєтку Грабовського в містечку Олександрівці поблизу Чигирини. Цей дивовижний поляк добре знав історію України, мав багату бібліотеку, колекцію архівних документів. Шевченко розраховував на його допомогу в написанні своїх робіт. Я вносив друкарський станок і друкував гравюри просто неба. На них було зображено втрачені пам’ятки Києва. Тоді ми жили надіями на відродження української культури і духовності.

І Куліш, і Шевченко, безперечно, були у Грабовського. Уже пізніше, після смерті батька сімейства у Варшаві, у дерев’яному двоповерховому будинку жила його вдова Пауліна з дітьми. В архіві історії Києва збереглися документи: її звернення до будівельного комітету дозволити зробити прибудову (цікаво, що ця прибудова збереглася), а також описи та план будинку. Він був типовим зразком архітектури Києва середини XIX століття, і саме тому на ньому повинна бути пам’ятна дошка. Уже пізніше будинок продали, а згодом і націоналізували (вже за радянської влади). Тут жили цікаві люди, про яких можна багато оповідати.

Андріївським узвозом з Подолу у Верхнє місто і навпаки ходили повз цей будинок Максимович, Куліш, Костомаров, Білозерський. Це єдина будівля тут, що зберігає пам’ять про них. Зауважимо при нагоді, що в Києві немає нині навіть меморіальних дощок, їм присвячених, хоча вони стояли біля витоків формування національної ідеї, жили і працювали в Києві. І в нашому будинку можна було б, здійснивши реставрацію, відкрити виставку чи навіть музей Куліша, кирило-мефодіївців, власне, того українського кола, душею якого був Тарас. На узвозі є музей Михайла Булгакова, в домі, де його родина винаймала квартиру. Не маю нічого проти цього музею, але скажу, що нам слід стверджувати українськість на одній із найдавніших вулиць міста. А якщо вже говорити про мистецький базар, то який стосунок до нього мають “руські матрешки”?

І ось знову думаю про долю нашого дому: невже і йому судилося піти у небуття? “У Києві шукаєш Київ...” На щастя, ще можна знайти його сьогодні, щоб через його вулицю й будинки відчувати зв’язок поколінь. Щоб мандрівка нашим Вічним містом не перетворилась на подорож Києвом, якого вже немає.

Андріївський узвіз, будинок Грабовського. Друга половина XIX ст.

ПРИСВЯТА ШЕВЧЕНКОВІ МУЗИКОЮ Й СЛОВОМ

Валентина ДАВИДЕНКО
Фото Мар'яна ПІНЯКА

Я дізналася, що Тарас Григорович Шевченко, за свідченнями сучасників, мав чудового тембру голос — тенор чи високі ноти басу і любив співати друзям і навіть на салонних вечірках. Він був добре обізнаний з європейською музикою нового часу, інколи виконував у власному супроводі під гітару фрагменти романтичних опер та українські народні пісні. Припускають, що й поезії свого “Кобзаря” він теж наспівував, отже, був ще й першим автором власних пісень. А вже потім музику до його віршів написали композитори різних часів і народів. Перші ж музичні твори з’явилися ще за його життя.

“Круглий стіл” на тему “Інтерпретація поезії Шевченка в музиці” відбувся у рамках IX Міжнародного фестивалю академічної та сучасної музики “Фарботони”, який мав назву “Жива душа поетова святая...” і був присвячений творчості Тараса Шевченка. Організатор фестивалю — композитор, виконавець, педагог Іван Тараненко сподівається привернути увагу до Шевченківського заповідника і до рідного міста митців, громадських діячів, політиків, які б ушановували ім’я великого Кобзаря не тільки на офіційних святах. Канів має стати духовною і

Тріо “Золоті ключі”

ваються в їхньому місті зусиллями столичних гостей. Достатньо згадати акції “Фарботонів”, розраховані на найширший загал. “Круглий стіл” “Нове прочитання Шевченка сьогодні” творча зустріч “Шевченко — художник”, літературно-музичний салон “Грудневий вечір при свічах”, концерти за участю муніципального академічного хору “Київ”, фольклорного тріо “Золоті ключі” (у складі народних артисток України Ніни Матвієнко, Марії Миколайчук і Валентини Ковальської), заслуженого артиста України бандуриста Романа Гриньківа, солістки-бандуристки Лариси Дедюх, лауреатів міжнародних конкурсів Інни Бутрій та Вадима Борисова, віртуоза-акордеоніста Павла Фенюка, заслуженого діяча мистецтв Василя Довжика. В окремих акціях узяли участь і місцеві творчі сили. На грудневому вечорі при свічах виступали не тільки гості з Києва, а й місцеві поети і навіть заступник міського голови Канева, який також пише вірші. Як пояснив ініціатор проекту Іван Тараненко, різноманітна палітра, яка була представлена на фестивалі, підкреслювала

вому прозвучала на цій землі. І це не данина традиції з ушанування пам’яті поета, а постійний стан душі, який мав би бути в такому місці. У перший день фестивалю, коли виступав камерний хор “Київ”, частину концерту склали старовинні духовні твори, і в другій половині були обробки старовинних пісень українських композиторів.

— Як зреагували канівчани на цю мистецьку подію?

— Це складна проблема: коли хліб безкоштовний, його менше цінують. Але це вже був дев’ятий фестиваль, і він дав якийсь поштовх, пішов розголос. Місцеві бізнесмени вже почали привозити до Канева вистави київських театрів, Національної опери, недавно відбулася вистава Черкаського драматичного театру, і коли почули, що буде фестиваль “Фарботони”, самі запропонували допомогу. Тобто при всій нинішній культурній халепі у нашій державі люди на місцях почали вже прокидатися. Цього року глядачів було більше принаймні на останніх концертах. Коли учасники хору “Київ” брали участь у покладанні вінків до могили Шевченка, вражали їхні очі, сповнені глибокої шани до світлої пам’яті українського генія; бо це місце святе, воно надихає будь-яку людину. Коли у нас був п’ятий фестиваль, то учасники — піаністи і композитори казали: “Нам не важливо, які будуть призи, важливо, де ми граємо”. Так само, коли Лідія Шутко з Олександром Козаренком зіграли концерт українських композиторів — це було на одному диханні. Коли навіть стоїш на тій горі в будь-яку пору року, бачиш усю Україну, це дає можливість відчувати себе інакше.

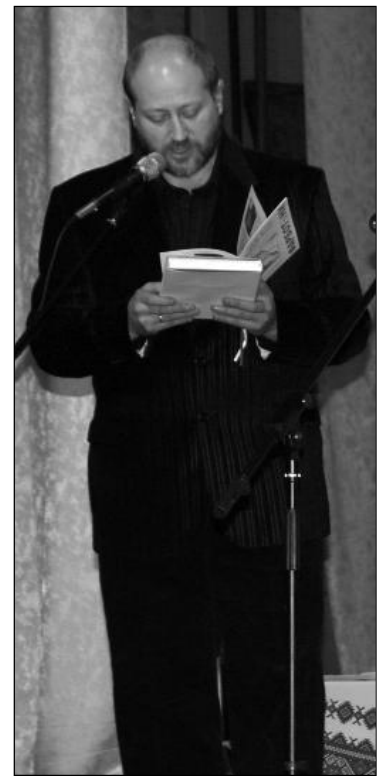
— Такі акції якось змінять життя канівської молоді? Адже всі соціальні проблеми, які існують в інших містах, є й у Каневі: проблеми працевлаштування,

дозвілля, алкоголізму, наркоманії.

— Я не сказав би, що Канів — найдепресивніше місто в Україні, і все-таки він на першому місці в області за рівнем наркоманії серед молоді. І вважаю, що це проблема насаперед духовності. Батьки заробляють гроші, а моральним вихованням не переймаються. Це злочин на державному рівні, коли людей зомбують іншими пріоритетами, та ще й шоу-мистецтвом у лапках.

Думку Івана Тараненка поділяє музикознавець Ірина Сікорська:

— Кілька років тому президент сусідньої держави хвалився успіхами своєї країни і сказав, що у провінції можна купити ті самі товари, що й у Москві. Справді, якісь джинси чи жуйки можемо купити і в селі. Але втрачено щось важливе. Раніше Ріхтера можна було почути в Кіровограді і навіть в Олександрії Кіровоградської області. Люди це запам’ятали на все життя. А з руйнуванням налагоджених концертних системних організацій концерти припинилися, і виросло покоління, яке не чуло не те що живого оркестру, а може, й живого звучання скрипки чи фортепіано. Це не провина його, а біда. Воно не знає, що втрачає. Не можна не любити того, чого не знаєш. Усі найкращі сили концентруються у столиці. Добре, що Україна відкрила кордони, з України сорок відсотків складу світових симфонічних оркестрів, тридцять п’ять — оперних театрів, це наші найкращі інструментальні й вокальні сили. Але це знекровлює те, що називаємо материзною. Тобто провінція потерпає від нестачі висококваліфікованих музикантів і від майже розвалені системи музичної освіти. Раніше дитина приходила в музичну школу чи студію, а там черга — музична освіта була престижна. Вона потрібна зараз не лише заради того, щоб розвивати систему підготовки мистецьких професій, а щоб і решта дітей набувала загальної мистецької культури. Нині концертне життя перемістилося в зону фестивалів. Тому так важливі “Фарботони” для Канева. Це ковток свіжого повітря, долучення до найвищих зразків нашої і світової музичної культури. Унікальність фестивалю — в його синтетичності. Не тільки музика звучить, а синтез мистецтва художників, поетів, журналістів. Цей сплав дуже важливий, дуже цінний — і не тільки для Канева. Це взаємне збагачення митців Києва, Львова, Криму, які приїжджають на фестиваль. Це як звіт перед Шевченком, перевірка себе на справжність: чи ти відбувся, чи такий як є, без усіляких прикрас. І відповідно ти цій землі хочеш так само відкритися й реалізуватися, на що ти здатен.

Організатор фестивалю Іван Тараненко

Приємно, що на “круглому столі” “Інтерпретація Шевченка в музиці” були фахівці з Канева Надія Долгих і Зінаїда Тархан-Бережа. А Світлана Брижицька випустила монографію “Я не одинокий. Національне самоствердження Тараса Шевченка та його вплив на становлення національної ідентичності українців”. Сьогодні це дуже важливо для формування національної, патріотичної ідеї виховання нашої молоді. З одного боку, виросло покоління, яке не знає, що таке Радянський Союз, і це добре. Ця мова — громадяни України, а з другого боку, вона не може для себе сформулювати, заради чого подала незалежна Україна. Тому вітаю Івана Тараненка з проектом, який не приурочений до конкретних круглих дат — від святкування до святкування, — а віддає данину Шевченку.

— Наскільки делікатною здається Вам сучасна інтерпретація Шевченкових поезій у музиці?

— За радянських часів дуже багато композиторів зверталися до Шевченка, може, понад сотня: інколи з обов’язку чи як ознака хорошого тону, чи з кон’юнктурних міркувань. Звичайно, так підкреслювалася громадянська позиція, з Шевченка робили революціонера-демократа, а ті, хто стояв осторонь магістральних ліній, зверталися до лірики. У радянські часи створено колосальний пласт лірики. І в солюспівах, і в романсах, і в хорах. Згадайте, зокрема, хори Лятошинського, Богдани Фільца. Сучасні композитори звернулися до Шевченкових псалмів. Цю тему раніше забороняли. У драматичних збуреннях Шевченкової поезії намагаються знайти й адекватне рішення, і відповіді на сьогоденні питання. Дуже цікава сторінка “Шевченко і рок-музика, молодіжна культура”. З “Червоної Руги” поштовх дав Андрій Середа з гуртом “Кому вниз” зі своїм “Суботним”. Далі ця тема втілюється у творах гуртів “Зимовий сад”, “Мандри”, “Тартак”. А в академічній музиці звертання до Шевченка — це прерогатива композиторів старшого покоління. У Каневі повторили істину, що до Шевченка, очевидно, ще треба дорости, стати мудрим. Мінус наших композиторів — що на форумах музики молодих Шевченка нема. А з іншого боку, Шевченко потребує високого професіоналізму, він не предмет експериментаторства, і це, може, й плюс.

Вадим Борисов та Інна Бутрій

мистецькою Меккою, а для цього потрібний рух не лише столичних ентузіастів, а й місцевої громадськості. На нинішній фестиваль запросили визначних учених, письменників, співаків, музикантів. Якщо відверто, то найорганізованішими виявилися останні, інші почесні гості з різних причин не змогли побувати у грудневому Каневі. Та щоб на подібні акції приїздили всі, мабуть, потрібно, щоб і форуми такої ваги відбувалися не епізодично (знаю, скільки зусиль довелося докласти організаторам у пошуках фінансування), та й про умови проведення концертів і зустрічей повинні помірковувати представники місцевої влади. Холодні зали мало приваблюють публіку, не кажучи про стан хористів і музикантів, які проводять до двох годин на сцені в концертних костюмах. Готель без опалення й гарячої води, і, звісно ж, сакраментально відомий стан канівських доріг. Якщо довести до ладу інфраструктуру, то й зарубіжні гості та туристи їхатимуть сюди не лише в погожі травневі дні.

Та є ще одна риса, на яку небезпідставно вказав на “круглому столі” місцевий етнограф. На жаль, саме канівчани і зокрема, молодь, залишаються осторонь значних духовних і культурних явищ, які відбу-

уподобання Тараса Шевченка.

“Наприклад, він дуже любив струнні інструменти — скрипку, віолончель. Тож прозвучали і такі твори, а ще тематичні, скажімо, “Ой, три шляхи широкі” або “Плач Ярославни”. Павло Фенюк зіграв мою п’єсу “Причинна”, яку показував уже в багатьох країнах, вона по-но-

Муніципальний академічний хор “Київ”

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА-2008

Дорогі читачі!

Завершилася передплата на Всеукраїнський просвітянський культурологічний тижневик “Слово Просвіти” на 2008 рік (поштовий індекс — 30617, 71-а сторінка в “Каталозі”).

Газету можна передплатити на 11 місяців — з 1 лютого 2008 року. Передплату приймають усі відділення “Укрпошти”.

Вартість передплати разом із поштовими витратами:

на 11 місяців — 38 грн. 34 коп.;

на півроку — 21 грн. 64 коп.;

на 3 місяці — 11 грн. 32 коп.;

на 1 місяць — 3 грн. 94 коп.

Постійні читачі нашого тижневика пере-свідчилися, що на його шпальтах розміщені актуальні публікації на мовну тематику, унікальні історичні розвідки, ексклюзивні інтерв'ю, безкомпромісні журналістські розслідування гострих ситуацій, широко висвітлюється молодіжна музика і концертна діяльність провідних митців України, вирає всіма барвами художня палітра майстрів пензля... Наступного року Ви, дорогі читачі, матимете можливість вести діалог із тими, хто живе Україною і для України, обстоювати разом з нами національні цінності.

Передплатіть “Слово Просвіти” самі та заігуйте зробити це Ваших друзів, сусідів, учителів, бібліотекарів — усіх небайдужих до української справи! Разом перемаємо!

НАПЕРЕДОДНІ СВЯТА

Богдана МОРОЗ

*Чуєш дзвоників веселі — то
вже поруч Новий рік,
В трійці коней заїжджає знов
до тебе на поріг.
Брязкотять підкови срібні по
засніженій землі,
Кришталеvim дзвоном линуть
побажання золоті...*

У культурній традиції людства Новий рік, мабуть, єдина знаменна подія, яку протягом століть щорічно відзначають на всіх континентах.

У кожній країні свої особливості святкування новоріччя. В Україні з настанням календарної зими розпочався цикл сніжно-морозних свят (від Введення в храм Пресвятої Богородиці до Стрітення).

Цього року стартував Всеукраїнський фестиваль мистецтв і духовної культури “Українське Різдво”. 7 грудня у Музеї Івана Гончара відбулися “Вечорниці на Катерини”, 13 — “Вечорниці на Андрія”. Традиційні забави, які організували молоді просвітяни НПУ ім. М. Драгоманова та Київського національного університету харчових технологій, пройшли в гуманітарному корпусі педуніверситету. Програма вечора видалася веселою та цікавою. Гості мали змогу здійснити подорож в минуле та відчутися себе не лише глядачами, а й учасниками дійства. Дівчата в українському національному вбранні розповідали про історію свята, а веселі парубки розважали всіх до-тепами. Головним героєм був красень-півень, за допомогою якого дівчата ворожили.

Наступне найбільш очікуване свято — Миколая Чудотворця. До нього гурт із Тернополя “Великодні зернятка” випустив свій другий диск “Я чекаю тебе, Миколаю” за

сприяння ММС “Свічадо”. Цей на-пророчд вдалий сценарій музичної дитячої казки-вистави з розповідями, казками, віршами і піснями доносить до слухача життя однієї родини напередодні свята Небесного Святителя Миколая.

Також до свята Миколая ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка у Київському академічному театрі ляльок зорганізувало дитячу виставу “Івасик-Телесик”.

25 грудня пройде наукова конференція “Українське Різдво”. А далі — парад вертепів, коляда на Майдані, марш козодів, ритуал спалення дідуха тощо.

Та головна традиція зустрічі Нового року, як правило, пов'язана з розповсюдженням повір'ям “Як Новий рік зустрінеш, так його і проведеш”. Люди чекають від цього свята чудес, нових успіхів, щастя й зустрічають його в піднесеному настрої у родинному, дружньому колі. І головне — не забути загадати бажання, коли годинник віддзвонює дванадцять. Тоді

*Щирі мрії линуць в небо
і твій ангел чує їх,
Він завжди з тобою поруч:*

вранці, ввечері й вночі.

ЯК НА АНДРІЯ ВОРОЖИЛИ ДІВЧАТА

Олена ТУНІК
Фото Віталія МОРОЗА

У ніч проти Андрія молоді просвітяни влаштували вечорниці. Додімку замінив НПУ імені М. Драгоманова.

На початку вечорниць півень втік зі сцени (навіть “господар” не спіймав). Коли дівчата зайшли до хати, “господиня” вигнала з домівок “господаря”, щоб не заважав. А самі почали ворожити. За “господаря” був Сергій Василюк, лідер гурту “Тінь Сонця”. У залі він назбирав хлопців, і пішли вони разом підглядати, що ж дівчата наворожать.

Спочатку пускали свічки на воду. Диво то було чи просто збіг, але дві свічки таки пристали до “берега”, одна посередині лишилася плавати, а четверта зовсім погасла. Далі брали чотири миски, під які “господиня” сховала хліб, стрічку, квітку та перстень. А дівчата вже вибирали: раділа Оксана, яка витягла перстень, а ось

Тетяна на квітку натрапила — ще дівуватиме, проте розчарування не було, бо у 18 років зарано одружуватися. Потім хтось із залу приніс-таки півня. Поставили для нього миску з водою, насипали зерна та поклали люстерко. Кожна з дівчат пускала його, а півень ішов, до чого тягло. В Оксани та Марії пішов до зерна — роботящий буде чоловік, а ось у Катерини зовсім у бік пішов: що буде за чоловік — хто його знає. Добре, що в жодній не пішов до води чи люстерка, а то чоловік був би п'яницею або ледарем. Ледь встигли дівчата доворожити з півнем, як прийшли хлопці з “господарем”. Принесли калачі, а дівчата пригостили їх та гостей із залу варениками — з пшоном, маком та родзинками. Хоч і не пісними, але ніхто не відмовився. Кілька вареників було з кислими яблуками

— щоб хлопцям “насолити”, але вони й не зрозуміли, що то навмисне зроблено.

Дівчата винесли калиту, прив'язали червоною стрічкою до кілка, який був замість сволока. “Господарі” почали обирати з залу пана Калитинського, який тримав “сволоку” з калитою, та пана Коцюбинського, що заїжджав до залу на “коцюбі”, себто швабрі. Пошкодував Калитинський усіх Коцюбинських — узяв замість сажі сметану, щоб смачніше було:

*Добрий вечір, Калитинський!
Добрий вечір, Коцюбинський!
Приїхав калити кусати!
А я буду по губах писати!
А я вкушу!
А я впишу!*

Першим кусав Віталій Мороз, його не оминула ложка зі сметаною, яка писала по губах за те, що сміявся. Ніхто не втримався від сміху перед лютим Калитинським. Коли сметани майже не залишилося, дівчата зняли калиту та розділили між учасниками й гостями. Потім забіг до залу запрошений гість, сучасний казкар Сашко Лірник. Залишив безліч позитивних емоцій, розповівши свої казки.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57
Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Черговий редактор
Уляна ГЛІБЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvitya@ukr.net
http://slovoprosviditya.com.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301251
Наклад номера — 9000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

